

Arteveldehogeschool
Katholiek Hoger Onderwijs Gent

Bachelor in het onderwijs:
kleuteronderwijs

J. Gerardstraat 18
9040 Sint-Amandsberg

Militairen door de bril ...

van kleuters?

Een onderzoek naar de kijk van kleuters op militairen.

Begeleider(s) Ollieuz Tom

Bachelorproef voorgedragen door:
Naomi DEBEUF

Academiejaar: 2016 – 2017

tot het bekomen van
het diploma kleuteronderwijzer(es)

Inhoudstabel

Bachelorproefvoorstel	3 - 8
Poster	9
Wetenschappelijk artikel	10 - 13
Procesbeschrijving	14 - 82
Dankwoord	83

Bijlagen

Naam student(en): Debeuf Naomi

Bachelorproefbegeleider: De heer Ollieuz Tom

Onderzoeksbegeleider:

(Voorlopige) titel van de bachelor proef: Militairen door de bril ... van kleuters?

1. Geef een verantwoording van je bachelorproef. (850 woorden)

Hoe het idee tot stand kwam:

Het idee zelf ontstond op mijn laatste stage plaats. Daarin zag ik de jongens uit mijn klas regelmatig "oorlogje" spelen. Tijdens dit spel draaide alles om het doodschieten van hun vriendjes en het vechten als echte soldaten. Ik stelde mij vragen bij de kijk van de kleuters. Strookte hun kijk wel met de werkelijkheid van defensie en draaide alles wel rond het schieten en vechten?

Ik weet uit eigen leven dat deze kijk niet helemaal klopte. Defensie neemt meer zaken/taken op zich dan enkel vechten en schieten. Ik zou zelf durven zeggen dat dit praktisch het minimum is van hun takenpakket.

Defensie bestaat uit vier componenten met name de landcomponent, luchtcomponent, marine component en medisch component. Deze vier componenten hebben ook telkens een andere taak en andere doelen bij defensie. Om een voorbeeld te geven: de grootste taak van de landcomponent is trainen om deel uit te maken van Buitenlandse missies. Deze missies variëren van verdediging tot wederopbouw. Bron: Defensie. *Componenten*. [online]. Geraadpleegd op 15 juli, 2016, op:

<http://www.mil.be>

Ook vind ik het belangrijk om hieraan te halen dat militairen vaak een goede samenwerking hebben. Samenwerken, vriendschap en vertrouwen zijn nu eenmaal belangrijke woorden voor militairen. Militairen worden samen getraind, gaan samen op missie en verdedigen samen ons land. In mijn ogen zijn dit belangrijke vaardigheden die men reeds vanaf jonge leeftijd kan meegeven. Ik weet dat dit bij kleuters natuurlijk anders ligt maar wanneer zij dit van jongs af aan leren, kunnen zij er enkel maar positief op reageren in de toekomst.

Hierbij komt dat militairen op dit moment een actueel thema zijn. Sinds het dreigingsniveau bij ons op niveau 3 staat, zijn militairen aanwezig op straat. Ze beschermen de drukstbezochte plaatsen in België. Er worden er meer of minder in gezet wanneer het dreigingsniveau zich al dan niet aanpast maar wat heeft dit dan te maken met onze kinderen? Kinderen zien deze beelden ook. Denk maar eens aan de kinderen die in Brussel/Antwerpen wonen en school volgen maar ook kinderen die in West-Vlaanderen, Oost-Vlaanderen, enz wonen kennen deze beelden waarschijnlijk. Kinderen worden geconfronteerd met iets die ze voordien niet kenden. Ik kan mij voorstellen dat dit bij vele kinderen (ook kleuters) vragen op roept. Wie zijn het? Wat doen ze? Bron: Brecht, E. (2015, 03 december). Militairen op straat: we leven alsof we op een buitenlandse missie zijn. [Elektronische versie] *De Morgen*

Daarbij komt dat vele volwassenen ook een gevormd beeld hebben over militairen. Er zijn mensen die ze fantastisch vinden, die er schrik van hebben en er zijn mensen die militairen zullen typeren als schietende, vechtende "moordenaars". Dan je je zelf de vraag stellen welk objectief beeld de kleuters krijgen van militairen. Op dat moment krijgen de kleuters het beeld aangereikt van hun opvoeders, ongeacht dit beeld al dan niet correct is. Bron: Beroep van militair moet dringend geherwaardeerd worden. (2015, 1 december). [elektronische versie] *de Morgen*

Wanneer je even luistert naar de mensen merk je dat er bij hen al heel veel schrik is rond dit onderwerp. Mensen hebben het eveneens moeilijk met deze situatie en de gegevens die hier zich

rondom afspelen. Op deze manier is het dan ook mogelijk aan kleuters een duidelijk antwoord te bieden want uiteindelijk zal iedereen vanuit zijn eigen ervaringen spreken en uit eigen schrik spreken.

Ik wil aan de hand van dit eindwerk een objectieve kijk geven in de taken van de militairen zonder dat dit een reclamecampagne wordt voor het leger.

Wie?

Het eindwerk is gebaseerd op de oudste kleuters. Hiermee bedoel ik vanaf de tweede kleuterklas tot de derde kleuterklas. Dit omwille van twee redenen.

In eerste instantie omdat zij in staat zijn dit onderwerp reeds te vatten. Zij hebben reeds een iets ruimere kijk op de wereld dan laat ons zeggen peuters/1ste kleuters. Dit thema hoort uiteindelijk ook nog niet tot hun belevingswereld.

Ten tweede wil ik mij ook toespitsen op het samenwerken, de vriendschap enz die bij militairen een grote rol speelt. Voor peuters/1ste kleuters is dit een te moeilijk geven maar voor de oudere kleuters is dit een reeds aanwezige mogelijkheid.

De aanpak

Ik dacht reeds even na over hoe ik dit alles zou willen aanpakken en hoe ik de uitwerking zie in dit alles. Tijdens de presentatie dag in juni hoorde ik dat iemand reeds een gelijkaardige bachelorproef had gemaakt rond de politie. Ik nam deze reeds even door. Bron: Van Peteghem, T. (2016). *Politie in beeld: beeldvorming over de politie bij 5-jarige kleuters voor en na thema-uitwerking*.

Arteveldehogeschool Gent: Bachelor in het onderwijs: kleuteronderwijs. (onuitgegeven bachelorproef)

Nog voor ik de bachelorproef had ingekeken, had ik ongeveer dezelfde ideeën qua uitwerking. Op dit moment ben ik nog in twijfel of ik dit al dan niet als thema-uitwerking wens uit te voeren. Ik neig op dit moment persoonlijk meer naar een projectweek.

Deze week zou dan worden opgevuld met activiteiten die met deze bachelorproef te maken hebben. Zo kon ik reeds enkele ideeën reeds terugvinden die soms worden gebruikt door de Chiro.

Bron: Chirojeugd Vlaanderen. *Soldaatje spelen*. [online]. Geraadpleegd op 1 oktober, 2016, op:

<http://www.spelensite.be>

Ook sommige leerkrachten hebben reeds het thema "soldaten" uitgewerkt in hun klas. Ook hier zijn verschillende interessante activiteiten op terug te vinden. Het is hier echter wel belangrijk dat deze activiteiten objectief zijn en het stereotype denken niet gaan bevorderen zodat de kleuters op het einde van de rit een open geest hebben naar defensie toe.

Bron: Juf Gitte. *Thema Leger*. [online]. Geraadpleegd op 06 oktober, 2016, op:

<http://www.jufgitte.weebly.com>

De eerste stappen:

Het is nu belangrijk dat ik eerst na ga hoe kleuters effectief tegenover militairen staan. Is mijn idee voor alle kleuters van toepassing of was dit enkel in mijn klas zo. Ik weet dat volwassen het vaker moeilijker hebben met defensie en oorlog. Misschien hebben kinderen het hier zo moeilijk niet mee. Bron: Die gesneuvelde soldaat is maar zo oud als ik. [elektronische versie] (2014). *Klasse*, 38-41

Als tweede om na te gaan wat er belangrijk is voor de kleuters. Wat moeten ze weten en wat niet? Waar hebben zij iets aan?

En als derde verder nagaan welke aanpak ik verkies. Kies ik voor een projectweek of toch een thema-uitwerking? Vertrek ik vanuit een geschiedenis standpunt om zo mijn projectweek verder uit te

werken? Dit geschiedenis standpunt zou rekening houden met de kleuters vanuit mijn omgeving omdat de grote oorlog hier een dagdagelijkse rol speelt.

Zoals te lezen valt zijn er nog vele mogelijkheden en kan ik nog alle richtingen uit. Toch blijf ik hetzelfde doel voor ogen houden. Ik wil de kleuters een open blik bieden op defensie. Een duidelijk beeld die strookt met de werkelijkheid. Eentje waar vriendschap en samenwerken centraal staat.

2. **Motiveer waarom je voor deze bachelorproef kiest? (maximaal 2 zinnen)**

Ik wens de kleuters een werkelijkheidsgetrouw beeld aanbieden ten opzichte van defensie. Een beeld waar samen, vriendschap en vertrouwen centraal staat.

3. **Wat is de ontwikkelingsnood/onderzoeksvraag van je bachelorproef?**

Welk beeld hebben kleuters rond militairen?

4. **Wat zijn de verschillende tussendoelen/deelvragen? (maximaal 4 tussendoelen/deelvragen)**

- Wat bestaat reeds rond het onderwerp militairen en kleuters?
- Welk beeld hebben de kleuters rond militairen?
- Wordt dit beeld verrijkt door verschillende impressies aan te bieden?
- Hoe wordt er door buiten af gereageerd op dit thema?

5. **Werk een fasering van de bachelorproef uit op basis van je tussendoelen/deelvragen.**

Geef in onderstaande tabel een overzicht van de stappen die je achtereenvolgens zal zetten (WAT) en hoe je dat zal doen (HOE) om je resultaat te bekomen. Geef ook aan wanneer je alles zal uitvoeren (WANNEER).

<u>WAT</u> <i>Tussendoelen of deelvragen</i>	<u>HOE</u> <i>Methodes om de tussendoelen/deelvragen te realiseren</i>	<u>WANNEER</u> <i>Timing</i>
Wat bestaat reeds rond militairen?	Opzoeken van informatie Contacteren van defensie – zowel België als Nederlands	November December
Welk beeld hebben kleuters rond militairen?	Bepalen van de waarden Creëren van thematische week Observaties binnen deze week (spel, gesprekken, tekeningen, klassikale activiteiten, ...)	Maart April Mei
Wordt dit beeld verrijkt door verschillende impressies aan te bieden?	Observaties Procesbeschrijving Analyse	Mei Juni
Hoe wordt erdoor buitenaf gereageerd op dit thema?	Wat valt er mij op binnen het aanbrenge van dit thema? Zijn er zaken waar ik geen rekening mee heb gehouden?	Mei Juni Augustus
Oplijsting vaste mijlpalen in het onderzoeksproces in kader van bachelorproef		
Ga dus bij je timing na of je de mijlpalen kan halen. (vb. Wanneer je een poster moet voorstellen met je onderzoeksopzet moet je daar reeds data aan het verzamelen zijn.)		
<i>Mijlpaal 1</i>	<i>Intake bachelorproefbegeleider – Overtuigen op basis van ontwerp bachelorproefvoorstel om het concept verder te mogen uitwerken</i>	<i>19/09/16</i>

Mijlpaal 2	Indienen bachelorproefvoorstel bij bachelorproefbegeleider	30/09/16
Mijlpaal 3	Intervisie 1: onderzoeksvoorbereiding	17/10/16
Mijlpaal 4	Indienen informatie voor folder bachelorproef	28/10/16
Mijlpaal 5	Intervisie 2: onderzoeksuitvoering	20/12/16
Mijlpaal 6	Intervisie 3: onderzoeksuitvoering en rapportering: voorleggen poster aan medestudenten	15/03/17
Mijlpaal 7	Indienen herwerkte versie poster (digitaal) en draft artikel bij bachelorproefbegeleider	20/03/17
Mijlpaal 8	Indienen definitieve titel	25/08/2017
Mijlpaal 9	Indienen bachelorproef	28/08/2017
Mijlpaal 10	Bachelorproefbeurs	28/08/2017

6. Eventuele contactgegevens van de organisatie/school/vzw waar je mee samenwerkt.

Noteer hier adres, telefoon, e-mail en contactpersoon voor deze organisatie/school/vzw op. Indien een raamovereenkomst nog niet is opgemaakt, moet dit zeker in orde gebracht worden vooraleer de concrete samenwerking start. Hou in het achterhoofd dat dit steeds moet opgemaakt worden bij iedere samenwerking.

Vrije Basisschool Mozaïek
Nijverheidsstraat 7
8800 Roeselare
051 22 23 38
Dhr. Verbeke Niko

1-jarige raamovereenkomst in bijlage (vet plaatsen wat van toepassing)

Ja	Nee	Reeds opgemaakt in kader van stageschool
----	-----	--

7. Mogelijkheden tot verspreiding/valorisatie.

Via defensie – zowel de Belgische defensie als de Nederlandse defensie
Via de bachelorproefbeurs
Via onlinekanalen zoals websites, blogs, ...
Via publicatie binnen tijdschriften

8. Bronnenlijst

- Bron: Defensie. *Componenten*. [online]. Geraadpleegd op 15 juli, 2016, op: <http://www.mil.be>
- Bron: Brecht, E. (2015, 03 december). Militairen op straat: we leven alsof we op een buitenlandse missie zijn. [elektronische versie] *De Morgen*
- Bron: Beroep van militair moet dringend geherwaardeerd worden. (2015, 1 december). [elektronische versie] *de Morgen*
- Bron: Van Peteghem, T. (2016). *Politie in beeld: beeldvorming over de politie bij 5-jarige kleuters voor en na thema-uitwerking*. Arteveldehogeschool Gent: Bachelor in het onderwijs: kleuteronderwijs. (onuitgegeven bachelorproef)
- Bron: Chirojeugd Vlaanderen. *Soldaatje spelen*. [online]. Geraadpleegd op 1 oktober, 2016, op: <http://www.spelensite.be>
- Bron: Juf Gitte. *Thema Leger*. [online]. Geraadpleegd op 06 oktober, 2016, op: <http://www.jufgitte.weebly.com>

Binnen het artikel:

- Boon, T. & Geeraerts, D. (2008). *Groot Woordenboek Van De Nederlandse Taal*. Antwerpen: Van Dale Lexicografie.
- Defensie. *Componenten*. [online]. Geraadpleegd op 15 juli, 2016, op: <http://www.mil.be>
- Vriens, J. (2015). *Drie eigentijdse schoolverhalen*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf.
- Housen, R. (2013, december). Militair zijn. *Belgisch Militair Tijdschrift*, 13-31.
- Koning, R. (2010). Processen aan de lopende band? Een onderzoek naar het verbeteren van de processen bij Profile Tyrecenter Vermeulen. Universiteit Twente: Faculteit Management en bestuur: technische bedrijfskunde. (onuitgegeven bachelorthesis)
- Over het sociaal constructivisme: De Corte, E. (1996). Actief leren binnen krachtige onderwijsleeromgevingen. *Impuls voor onderwijsbegeleiding*, 4, 145-156.
- Katholieke Universiteit Leuven. Onderwijs. *Hoe leren studeren*. [online] Geraadpleegd op 24 augustus, 2017, op: <https://www.kuleuven.be>
- Verbeke, N. & Pieters, F. (2017, 31 januari). *Onderzoeksinterview*. Interview in verband met bachelorproef militairen door de bril van kleuters, Roeselare.
- Hellendoorn, J. & Harinck, J.H.F. (1995). Oorlogsspeelgoed en agressie bij kinderen. *Kind en adolescent*, 16. 4, 228-243

9. **Onderzoeksverslag** (aan te vullen bij indienen bachelorproef aan einde onderzoeksproces) (850 woorden)

Ik wou vanaf de start onderzoeken hoe kleuters tegenover militairen stonden. Hoe was hun beeld ten opzichte van dit thema en werd dat beeld verrijkt.

Om dit te gaan onderzoeken werd er gekozen voor de onderzoeksmethode procesbeschrijving.

Ik vertrok vanuit drie kernwaarden met name samenwerken, vriendschap en vertrouwen.

Ik maakte gebruik van drie verschillende werkvormen: opdrachsvormen, dramatische werkvormen en gespreksvormen en een thematische week om dit onderzoek tot leven te laten komen.

Bij de opdrachsvormen was het de bedoeling dat de kleuters, in groep, verschillende leerinhouden ontdekten.

Bij de dramatische werkvormen was het de bedoeling dat de kleuters hun impressies verwerkten door samen te spelen (rollenspel) en bij de gespreksvormen was het de bedoeling dat de kleuters in interactie traden met elkaar en zo stilstonden bij de mening van hun vrienden rondom het aangeboden onderwerp.

Binnen de opdrachsvormen werden activiteiten aangeboden die vooral de nadruk legden op samenwerken, op vertrouwen en op vriendschap of die individueel toetsten naar hun kijk op de militairen. Zo werd er bijvoorbeeld aan de kleuters gevraagd om samen een zoekopdracht uit te voeren. Er werd hen gevraagd om elkaar te ondersteunen binnen een bewegingsomloop of een bewegingsmoment. Binnen een van de individuele opdrachten werd hen gevraagd om hun beeld van een militair te schilderen.

Binnen de dramatische werkvormen werd een themahoek aangeboden zonder geweren. In de plaats hiervan kregen ze medische materialen aangeboden. Ze kregen kledij aangeboden en nog verschillende materialen die van toepassing waren binnen het thema zoals slaapzakken, gamellen, drinkflessen, een tent, enz.

Als laatste werkvorm gingen we samen in gesprek over het leger. Ik liet de kleuters door middel van afbeeldingen en verhalen kennis maken met de andere opdrachten van de Belgische defensie. Ik koos er bijvoorbeeld voor om hen te laten kennis maken met humanitaire missies zonder nadruk te leggen op de oorlog.

Of om hen afbeeldingen te laten zien van militairen die anderen hielpen, die reddingsoperaties uitvoerden, die samenwerkten binnen een bepaalde missie. Prenten die een ander beeld wierpen op defensie dan de vechtende soldaat.

Ik observeerde de reacties van de kleuters tijdens de verschillende werkvormen. Hoe reageerden de kleuters op de aangeboden themahoek? Hoe gingen zij om met het feit dat er hier geen geweren werden aangeboden en vonden zijn dit noodzakelijk voor hun spel?

Welk beeld hadden ze van de huidige militair? Hoe verliep het samenwerken binnen de aangeboden activiteiten? Veranderde hun spel gaandeweg? Welke vragen werden er gesteld tijdens de gesprekken? Veranderde hun beeld na afloop van de thema week?

Door de onderzoeksmethode 'procesbeschrijving' te hanteren kreeg ik antwoorden op al deze vragen. Het doel van een procesbeschrijving is dat er op basis hiervan een analyse kan worden gemaakt. Vertrekkende vanuit deze analyses kan men conclusies opstellen. De getrokken conclusies kunnen dan zorgen voor nieuwe inzichten of eventuele aanbevelingen.

Kinderen zijn geen ongeschreven blad. Ze hebben reeds enige voorkennis en bezitten reeds enige informatie uit het verleden. Het nieuwe aanbod zal dus worden geïnterpreteerd. Het zal worden aangepast en worden bijgevoegd aan de reeds bestaande kennis (constructief).

Kleuters maken tijdens het leren gebruik van kennis waarover ze reeds beschikken. Ze bouwen verder op die bestaande kennis en vullen die kennis verder aan. Het is dus belangrijk om kleuters impressies aan te bieden die de mogelijkheid scheppen om hun reeds aanwezige kennis te verrijken en te verdiepen (cumulatief).

Rekening houdend met deze informatie werd er dus beslist om de eerste dag te vertrekken vanuit de reeds gekende impressies.

Hier merkte ik op dat dit een moeilijk gegeven was binnen de kleuterklas. De leerkracht was ervan overtuigd dat de kleuters niet begrepen waarover het ging omdat ze deze impressies niet hadden gekregen.

Aan de hand van voorbeelden maakte ik duidelijk dat dit echter niet het geval was. Zowel tijdens de beeldende activiteit als het gesprek konden de kleuters heel goed aangeven wat militairen waren.

Tijdens de procesbeschrijving heb ik ook gemerkt dat soms waardevolle informatie verloren ging omdat je als "stagiair" te veel bezig bent met het begeleiden. Op die manier is het soms moeilijk om alles te kunnen waarnemen.

Ik heb zowel gebruik gemaakt van filmmateriaal als opname materiaal. Toch zien de kleuters u als begeleider wat ervoor zorgt dat sommige zaken dan verloren gaan.

Het was misschien beter geweest om de leerkracht het thema te laten uitvoeren en als onderzoeker enkel maar te observeren.

Wat ik ook een moeilijk gegeven vond was het objectief zijn. Dit kan verholpen worden door zoveel mogelijk filmisch te noteren.

Toch is de rol van 'leerkracht' en onderzoeker moeilijk te combineren.

Militairen door de bril ... van kleuters?

SAMEN ... VERTROUWEN ... WAARHEIDSGETROUW

Denken de kleuters in stereotypen over militairen?

Methodiek

- ❖ Contextanalyse
- ❖ Ontwikkelen van gericht gekozen, thematische activiteiten die de focus leggen op militaire waarden zoals samenwerken, vertrouwen en vriendschap.
- ❖ Observatie en procesbeschrijving van spel en spelen, klasgesprekken en de aangeboden thematische activiteiten.
- ❖ Een analyse van alle verworven informatie

Conclusie

- ❖ Kleuters = diverse beelden gevormd rond militairen → gevoed door media, film en persoonlijke verhalen.
- ❖ Beeld van de kleuters = makkelijk te verrijken → waarheidsgetrouwe impressies.
- ❖ Beelden door kleuters laten expliciteren → onderzoek
- ❖ Aanbieden van impressies → onderwijs
- ❖ Angst en terughoudendheid tegenover het thema = opvoedkundige bezorgdheid

Onderzoeksvraag

Welk beeld hebben kleuters van militairen?

Aanbevelingen

- ❖ Vervolgonderzoek → bezorgdheden bij leerkrachten = waarom?
- ❖ Vervolgonderzoek → lessenspakket voor kleuters = ontwikkelen

Partners

Koninklijke Landmacht

Vrije Basisschool Mozaïek

Maandagvoormiddag
"K. en twee van zijn vrienden spelen in de themahoek. Twee borstels uit de klas dienen als geweren. Ze spelen 'soldaatje' en schieten elkaar neer."

Woensdagvoormiddag
"K. en twee van zijn vrienden spelen in de themahoek. Ze spelen 'soldaatje'. De dokterstas hangt rond de nek van K. Hij verzorgt zijn vrienden."

Een onderzoek naar de kijk van kleuters op militairen.

"Ze vechten en hebben van die grote schieters."

"Ja, ze schieten, dat heb ik gezien op tv."

K.C., 4 jaar

Hoe vaak zien we het niet in de klas ... kleuters die samen 'soldaatje' spelen en die elkaar neerschieten met een denkbeeldig geweer.

Zien we ook kleuters andere spellen spelen binnen dit thema? Waarom blijft hun spel zo éézijdig? Misschien omdat ze dit zo hebben gezien, een imitatie van de impressies die ze eerder hebben verkregen? Misschien omdat er geen verdere informatie beschikbaar is voor kleuters? Misschien werken we zelf dit beeld in de hand? En is dit het beeld dat we willen meegeven aan kleuters, van soldaten die enkel vechten en schieten?

Ik vroeg me af welk beeld de kleuters hadden van militairen, hoe ze tot dit beeld waren gekomen en vooral of het mogelijk was om dit beeld te verrijken. Dachten kleuters in stereotypes over militairen of toch niet?

---

*"Stereotypering - het isoleren van één eigenschap uit een verzameling van eigenschappen en het voorstellen van die eigenschap als representatief voor de hele verzameling."
(Van Dale, 2008)¹*

Wat achtergrond omtrent defensie

Natuurlijk beseffen wij allen dat militairen meer doen dan enkel maar vechten, schieten en oorlog voeren.

Onze Belgische defensie bestaat uit vier componenten. De land, lucht, marine en medische component. Ieder van deze componenten heeft zijn eigen eenheden, materialen en taken. Toch zijn ze allen met elkaar verbonden.²

Zo wordt een reddingsoperatie op zee ondersteund door zowel het lucht als het marine component.

Natuurlijk kan je je nu de vraag stellen of het noodzakelijk is om dit alles te vertellen aan kleuters. Is dit voor hen van belang? Hebben ze nood aan die kennis? Is het niet te moeilijk? Willen we de kinderen wel meer informatie geven rond dit onderwerp?

Zeker nu in een tijd waar kleuters toch meer geconfronteerd worden met militairen op de straat en op de media, vind ik het belangrijk dat kleuters een correct beeld krijgen aangereikt.

Wat als kinderen telkens maar één kant van de realiteit gaan naspelen. Wordt hun beeld dan niet

¹ Boon, T. & Geeraerts, D. (2008). *Groot Woordenboek Van De Nederlandse Taal*. Antwerpen: Van Dale Lexicografie.

² Defensie. *Componenten*. [online]. Geraadpleegd op 15 juli, 2016, op: <http://www.mil.be>

vervormd door hun eigen ideeën of fantasieën? Willen we dat kinderen militairen enkel associëren met schieten en dood? Of wat als het spel telkens wordt verboden. Wordt het dan niet juist uitdagender om het spel net op die manier te spelen?

**“MEESTER FRITS WIL NOU
EENMAAL NIET DAT JULLIE
SOLDAATJE SPELEN OP
SCHOOL,” ZEI ANNIE.**

**BRAM STAK ZIJN VINGER OP.
“WE DOEN TOCH NIKS. WE
ROEPEN ALLEEN MAAR AF EN
TOE ‘PAUWPAUW!’”³**

Verschillende werkvormen

Ik stond stil bij wat ik wou onderzoeken bij de kleuters (hun beeld), maar ook bij wat ik hen zelf wou meedelen. Op welk vlak wou ik hun beeld verruimen?

Ik koos ervoor om hun beeld te verrijken door af te stappen van het typisch gekende beeld van de vechtende militair en door meer aandacht te besteden aan enkele waarden die binnen defensie belangrijk zijn.

De sectie motivatiebeleid van DGHR (Algemene Directie Human Resource) stelt verschillende waarden voor als de “militaire waarden”. Deze waarden werden eveneens getoetst aan de generieke competenties en aan de tuchtwet.⁴ Het aantal gekozen “militaire waarden” (in totaal 8) zijn zo gekozen dat ze toegankelijk zijn voor iedere militair namelijk moed, plichtsbesef, respect, kameraadschap, loyaliteit, integriteit, uitmuntendheid en onbaatzuchtige inzet.

Ik koos ervoor om deze acht waarden om te zetten in drie kernwaarden die ik kon hanteren binnen de kleuterklas: vriendschap, vertrouwen en samenwerken. Drie kernwaarden die onrechtstreeks deel uit maken van de acht “militaire waarden” en begrijpbaar zijn voor de kleuters.

Ik maakte gebruik van drie verschillende werkvormen: opdrachsvormen, dramatische werkvormen en gespreksvormen.

Bij de opdrachsvormen was het de bedoeling dat de kleuters, in groep, verschillende leerinhouden ontdekten.

Bij de dramatische werkvormen was het de bedoeling dat de kleuters hun impressies verwerkten door samen te spelen (rollenspel) en bij de gespreksvormen was het de bedoeling dat de kleuters in interactie traden met elkaar en zo stilstonden bij de mening van hun vrienden rondom het aangeboden onderwerp.

Hoe dit concreet in zijn werk ging staat hieronder beschreven.

Binnen de opdrachsvormen werden activiteiten aangeboden die vooral de nadruk legden op samenwerken, op vertrouwen en op vriendschap of die individueel toetsten naar hun kijk op de militairen. Zo werd er bijvoorbeeld aan de kleuters gevraagd om samen een zoekopdracht uit te voeren. Er werd hen gevraagd om elkaar te ondersteunen binnen een bewegingsomloop of een bewegingsmoment. Binnen een van de individuele opdrachten werd hen gevraagd om hun beeld van een militair te schilderen.

Binnen de dramatische werkvormen werd een themahoek aangeboden zonder geweren. In de plaats hiervan kregen ze medische materialen aangeboden. Ze kregen kledij aangeboden en nog verschillende materialen die van toepassing waren binnen het thema zoals slaapzakken, gamellen, drinkflessen, een tent, enz.

Als laatste werkvorm gingen we samen in gesprek over het leger. Ik liet de kleuters door middel van afbeeldingen en verhalen kennis maken met de andere opdrachten van de Belgische defensie. Ik koos er bijvoorbeeld voor om hen te laten kennis maken met humanitaire missies zonder nadruk te leggen op de oorlog.

Of om hen afbeeldingen te laten zien van militairen die anderen hielpen, die reddingsoperaties uitvoerden, die samenwerkten binnen een bepaalde missie. Prenten die een ander beeld wierpen op defensie dan de vechtende soldaat.

Observeren van ... en concluderen

Ik observeerde de reacties van de kleuters tijdens de verschillende werkvormen. Hoe reageerden de kleuters op de aangeboden themahoek? Hoe gingen zij om met het feit dat er hier geen geweren werden aangeboden en vonden zij dit noodzakelijk voor hun spel?

³ Vriens, J. (2015). *Drie eigentijdse schoolverhalen*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf.

⁴ Housen, R. (2013, december). Militair zijn. *Belgisch Militair Tijdschrift*, 13-31.

Welk beeld hadden ze van de huidige militair? Hoe verliep het samenwerken binnen de aangeboden activiteiten? Veranderde hun spel gaandeweg? Welke vragen werden er gesteld tijdens de gesprekken? Veranderde hun beeld na afloop van de thema week?

Door de onderzoeksmethode ‘procesbeschrijving’ te hanteren kreeg ik antwoorden op al deze vragen. Het doel van een procesbeschrijving is dat er op basis hiervan een analyse kan worden gemaakt. Vertrekkende vanuit deze analyses kan men conclusies opstellen. De getrokken conclusies kunnen dan zorgen voor nieuwe inzichten of eventuele aanbevelingen.⁵

“Leren is een constructief, cumulatief, zelfgestuurd (of zelfgereguleerd), doelgericht (of intentioneel), gesitueerd (of contextgebonden), coöperatief (of interactief) individueel verschillend proces van kenniswerving, betekenisgeving en vaardigheidsontwikkeling.”
(De Corte, 1996)⁶

Kinderen zijn geen ongeschreven blad. Ze hebben reeds enige voorkennis en bezitten reeds enige informatie uit het verleden. Het nieuwe aanbod zal dus worden geïnterpreteerd. Het zal worden aangepast en worden bijgevoegd aan de reeds bestaande kennis (constructief).⁷

Op de eerste dag wou ik vooral observeren welke voorkennis de kleuters precies hadden. Door middel van gesprek en spel, merkte ik dat er al enige voorkennis was, gekleurd door de media, vooral rond het oorlog voeren. Maar ik merkte ook dat bepaalde kleuters al wat meer wisten door hun opa die in het leger had gezeten. Een goede bodem om verder op te bouwen.

Kleuters maken tijdens het leren gebruik van kennis waarover ze reeds beschikken. Ze bouwen

---

⁵ Koning, R. (2010). Processen aan de lopende band? Een onderzoek naar het verbeteren van de processen bij Profile Tyrecenter Vermeulen. Universiteit Twente: Faculteit Management en bestuur: technische bedrijfskunde. (onuitgegeven bachelorthesis)

verder op die bestaande kennis en vullen die kennis verder aan. Het is dus belangrijk om kleuters impressies aan te bieden die de mogelijkheid scheppen om hun reeds aanwezige kennis te verrijken en te verdiepen (cumulatief). Iedere dag daarna bood ik een nieuwe impressie aan, om zo na te gaan of het beeld van de kleuters veranderde en verrijkte. Ik observeerde ook of dit zichtbaar was in hun spel. Ik merkte vrijwel direct dat het beeld van de kleuters inderdaad werd uitgebreid met de nieuwe kennis. Waar ze de eerste dag ‘soldaatje’ speelden en elkaar neerschoten met materialen die ze in de klas hadden gevonden, speelden de kleuters in de loop van de week dokters die voor de gewonden zorgden. Ze bestempelden ook dat spel als ‘soldaatje’ spelen.

Niet enkel in hun spel konden deze verrijkingen worden opgemerkt, maar ook binnen de gesprekken met medekleuters, leerkrachten en de gast die op bezoek kwam, zag je een verschuiving in hun vragen en interesses.

Terwijl ze in het begin van de week nog vooral spraken over vechten en schieten, stelden ze in de loop van de week meer vragen rond hoe soldaten andere mensen helpen en hoe ze samenwerken.

Ik merkte dat de kleuters hun beeld op een korte tijd toch heel wat bijgesteld hadden en een vollediger beeld kregen van de taken van militairen. Het enige wat hiervoor nodig was, waren volledige en waarheidsgetrouwe impressies aangeboden via verschillende, speelse werkvormen. Hun beeld was niet alleen vollediger, maar ook veel positiever. De soldaat was niet enkel meer iemand die anderen neerschiet, maar ook iemand die anderen helpt, die

⁶ Over het sociaal constructivisme: De Corte, E. (1996). Actief leren binnen krachtige onderwijsleeromgevingen. *Impuls voor onderwijsbegeleiding*, 4, 145-156.

⁷ Katholieke Universiteit Leuven. *Onderwijs. Hoe leren studeren*. [online] Geraadpleegd op 24 augustus, 2017, op: <https://www.kuleuven.be>

een land terug opbouwt, die zorg draagt voor anderen, ...

Bleef alleen nog de vraag welk beeld wij willen meegeven aan onze kinderen? Waarom hebben ze zo'n éénzijdig beeld?

Wat me opviel ...

Zowel voor de start van mijn onderzoek als tijdens mijn onderzoek was er één gegeven dat mij erg opviel, namelijk de angst en de terughoudendheid binnen dit thema.

Een angst die vooral gebaseerd leek op basis van opvoedkundige bezorgdheid.⁸

Hoe gaan de ouders reageren op dit thema? Hoe zullen de kinderen, misschien uit een oorlogsgebied, hierop reageren? Zullen de kinderen wilder worden tijdens dit thema? Willen we hier wel op verder gaan? Zullen er geen lastige vragen gesteld worden?

Ik merkte tijdens de week dat de kinderen die afkomstig waren uit een oorlogsgebied wel langer gefocust bleven op het geweld en op het vechten. Ze vertelden vanuit hun ervaringen, die meestal vrij negatief waren. Maar uiteindelijk stelden zij ook hun beeld bij naarmate de week vorderde. Een soldaat was niet enkel pijn en geweld meer, maar ook een dokter, een vriend, een beschermer, ...

De kinderen werden zeker niet wilder binnen dit thema. Integendeel zelfs, waar er eerst enkel wild met 'geweren' werd gezwaaid, zag je de kinderen nu dokter spelen of samen een 'missie' oplossen.

Echt negatieve reacties van ouders heb ik ook niet gemerkt, dus blijft de vraag 'Waarom ontstaat deze angst en terughoudendheid tegenover dit thema?'. Waarom zou dit thema minder opvoedkundig zijn dan thema's zoals piraten, cowboy en indianen, ... die aanbod kwamen binnen dezelfde schoolcontext.

Tot slot

Tot slot zou ik even willen hebben over de toekomst. Zoals hierboven reeds beschreven staat, is er een negatieve sfeer te bespeuren over dit thema. Toch worden we in onze maatschappij steeds meer en meer geconfronteerd met niet

alleen militairen (denk aan het vliegveld, in Brussel na de aanslagen, ...), maar ook met geweld.

Is het dan niet raadzaam en zelfs noodzakelijk om ervoor te zorgen dat onze kinderen al op jonge leeftijd een beter, positiever en vollediger beeld krijgen van hetgeen militairen doen? Dat ze leren dat samenwerken, vriendschap en zorgen voor elkaar belangrijk zijn? Zou het kunnen helpen bij het opvangen van kinderen van vluchtelingen die enkel negatieve ervaringen hebben met oorlog en vechten? Kan het de kleuters een gevoel van veiligheid en zekerheid geven na de zoveelste berichtgeving over aanslagen?

Omwille van al die redenen zou ik een vervolgonderzoek aanraden. Een onderzoek dat stilstaat bij het beeld dat leerkrachten (en ouders) hebben over dit onderwerp en hoe we de vooroordelen die er zijn kunnen ombuigen naar iets constructiefs.

De link tussen oorlogsspeelgoed en agressie bij kinderen werd reeds onderzocht door de Hellendoorn, J & Harinck, J.H.F. Zij kwamen toen reeds tot de conclusie dat de attitude van de ouders positiever waren dan die van de leerkrachten. Misschien is dit een fijn startpunt binnen dit onderzoek.⁹

Wat ook ontwikkeld kan worden is een volledig lespakket voor kleuters. Op dit moment zijn alle bestaande lessenspakketten, zowel binnen het onderwijs als binnen defensie, voor de lagere school. Het zou de drempel kunnen verlagen om met dit thema aan de slag te gaan als de leerkrachten een pakket hadden om op terug te vallen.

“Juffrouw, ik moest zo denken aan een liedje die K3 zingt. ‘Superhelden en soldaten horen bij elkaar. Soldaten zijn eigenlijk superhelden dan.’”

A.L., 6 ja

⁸ Verbeke, N. & Pieters, F. (2017, 31 januari).

Onderzoeksinterview. Interview in verband met bachelorproef militairen door de bril van kleuters, Roeselare.

⁹ Hellendoorn, J. & Harinck, J.H.F. (1995).

Oorlogsspeelgoed en agressie bij kinderen. [Kind en adolescent](#), 16. 4, 228-243

Weekplanning binnen de thematische week

uren	maandag: 22 mei 2017	K G	ES	uren	dinsdag: 23 mei 2017	K G	ES	uren	woensdag: 24 mei 2017	K G	ES	uren	maandag: 29 mei 2017	K G	ES	uren	Dinsdag: 31 mei 2017	K G	ES	
8h40 8h50	Start schooldag Onthaal • Kalenders • Tijdlijnen	K	O	8h40 8h50	Start schooldag Onthaal • Kalenders • Tijdlijnen	K	O	8h40 8h50	Start schooldag Onthaal • Kalenders • Tijdlijnen	K	O	8h40 8h50	Start schooldag Onthaal • Kalenders • Tijdlijnen	K	O	8h40 8h50	Start schooldag Onthaal • Kalenders • Tijdlijnen	K	O	
9h05	<u>Klasgesprek: wie ben ik, wat kom ik doen en wat is een militair?</u>	K	O	9h05	Turnles	K	OL	9h05	<u>Gast op bezoek: wat willen wij vragen?</u>	K	O	9h05		K	OL	9h05	Turnles			
9h20	<u>Beeldende: schilder een militair (verlengde op gesprek).</u> -Thematische hoek (4 kls) -Woordkaarten (2 kls) -Bouwhoek (4kls) -Plasticine hoek (2kls) - Bewegingshoek (4kls) - Ontwerp je eigen uniform (4 kls)	G	EB	10h10 10h15	Toilet Koek	G	OL	9h20	Beeldende: camouflage op een t-shirt - Thematische hoek (4 kls) -Woordkaarten (2 kls) -Bouwhoek (4kls) -Plasticine hoek (2kls) - Winkel (2 kls) -Bewegingshoek (4 kls) - Ontwerp je eigen uniform (4 kls) -De rekentafel (2 kls)	G	OL	9h20		K	EB	10h10 10h15	Toilet Koek			
10h10 10h15	Toilet Koek							10h10 10h15	Toilet Koek			10h10 10h15	Toilet Koek							
10h20 10h35	speeltijd			10h20 10h35	Speeltijd			10h20 10h35	Speeltijd			10h20 10h35	Speeltijd			10h20 10h35	Speeltijd			

10h45	<u>Beeldende: schilder een militair (verlenqde op gesprek).</u> -Thematische hoek (4 kls) -Woordkaarten (2 kls) -Bouwhoek (4kls) -Plasticine hoek (2kls) -Bewegingshoek (4kls) - Ontwerp je eigen uniform (4 kls)	G	EB	10h45	<u>Klasgesprek: Zijn dit militairen? Waarom wel of niet?</u>	K	EB	10h45	<u>Bivak: omloop (samenwerken)</u>	K	EB	10h45		G	OL	10h45	<u>Klasgesprek: Humanitaire missies: wat is dit juist?</u>	K	OL
11h40	Toilet			10h55	Waarneming: kledij van militairen -Thematische hoek (4 kls) -Woordkaarten (2 kls) -Bouwhoek (4kls) -Plasticine hoek (2kls) -Bewegingshoek (4kls) -Ontwerp je eigen uniform (4 kls) Toilet	K	EB	11h15	Terug naar de klas			11h40				10h55	<u>Beeldende: schilder een militair (evolutie zichtbaar).</u> -Thematische hoek (4 kls) -Woordkaarten (2 kls) -Bouwhoek (4kls) -Plasticine hoek (2kls) - Winkel (2 kls) -Zandtafel (4 kls) - De rekestafel (2kls) -De timmerhoek (2kls)	G	OL
11h55 13h20	middagpauze			11h55 13h20	middagpauze			11h25	einde schooldag			11h55 13h20	middagpauze			11h55 13h20	middagpauze		

13h30	<u>Gesprek: plannen</u> <u>interview: wat zou je willen vragen?</u>	K	O	13h30	<u>Film: materialen van een militair</u>	K	OL	Naam student: Naomi Debeuf Stageschool (naam, straat, huisnummer, gemeente): Nijverheidsstraat 7 8800 Roeselare	13h30		K	OL	13h30	<u>Godsdienst: vertrouwen en vriendschap: wat is dat?</u>	K	O	
13h45	Vrije activiteiten: -Thematische hoek (4 kls) -Woordkaarten (2 kls) -Bouwhoek (4kls) -Plasticine hoek (2kls) - Bewegingshoek (4kls) - Ontwerp je eigen uniform (4 kls)	G	OL	13h45	<u>Zoekactiviteit: verzamelen materialen van een militair.</u>	G	OL		13h45					13h45	<u>Bewegingsmoment: ik vertrouw je.</u>	K	EB
14h50				14h50	Toilet				14h50					14h50	Toilet		
14h55	Toilet Koek			14h55	Toilet Koek				14h55					14h55	Koek		
15h00	speeltijd			15h00	speeltijd				15h00	speeltijd				15h00	Speeltijd		
15h15				15h15					15h15					15h15			
15h25	Aanleren gedicht: twee soldaatjes	K	OL	15h25	Buiten speeldag	K	ZS		15h25		K	OL	15h25	Buiten speeldag	K	ZS	
15h55	Toilet			15h55	Toilet				15h55				15h55	Toilet			
16h00	Jassen aantrekken			16h00	Jassen aantrekken				16h00				16h00	Jassen aantrekken			

16h05	einde schooldag			16h05	einde schooldag			16h05	einde schooldag			16h05			
Zelfstandige activiteiten:						3. Winkel	2 kls	ZS	6. <u>Bouwhoek (aangepast) (obs)</u>	4 kls	ZS	9. Zandtafel	4 kls	EB	
1.	<u>Thematische hoek (obs)</u>	4 kls	ZS	4. Woordkaarten	2 kls	OL	7. <u>Poppenhuis (aangepast) (obs)</u>	2 kls	ZS	10. Timmerhoek	2 kls	EB			
2.	Ontwerp je eigen uniform	4 kls	EB	5. Bewegingshoek	4 kls	EB	8. Boekenhoek	2 kls	OL	11.					

Focus binnen de thematische week

uren	maandag: 22 mei 2017	K G	ES	uren	dinsdag: 23 mei 2017	K G	ES	uren	woensdag: 24 mei 2017	K G	ES	uren	maandag: 29 mei 2017	K G	ES	uren	Dinsdag: 30 mei 2017	K G	ES
8h40 8h50				8h40 8h50				8h40 8h50				8h40 8h50				8h40 8h50			
9h05	<p><u>Welk beeld hebben de kls van militairen? Hebben zij een idee wat militairen zijn en hoe worden deze beschreven?</u></p> <p><u>Hoe stellen kleuters een militair voor? Is dit een stereotype beeld of afhankelijk van eerder ervaringen. Is er een verschil te merken op basis van cultuur?</u></p>			9h05 10h10 10h15			9h05	<p><u>Welke focus leggen de kleuters binnen dit gesprek? Is hun beeld verrijkt of blijven zij bij de eerdere opgestelde vragen? Hoe reageren de kleuters op de verhalen van de militair? Hoe reageren de kinderen uit oorlogsgebied op de militair in de klas? Is hun reactie veeleer agressief, angstig of stellen zij andere vragen?</u></p>			9h05 9h20				9h05	<p><u>Begrijpen de kleuters beschermen en verdedigen de belangrijkste taken zijn van militairen? Begrijpen zij dat het oorlog voeren vooral van toepassing is als men geen andere keus heeft en hoe reageren zij hierop?</u></p>			
9h20				9h20	<p><u>Gisteren werden impressies meegegeven rond militairen aan de kleuters en vandaag hebben zij een gesprek gehad met een militair. Zijn deze impressies terug te zien in hun spel? Is dit spel aangepast of verrijkt met nieuwe elementen?</u></p>			9h20	<p><u>Hoe is het beeld van de kleuter verrijkt? Wat is er veranderd binnen dit beeld en waarom is dit veranderd? Hebben zij hun beeld volledig aangepast of zijn er nog sporen van het eerdere beeld terug te vinden?</u></p>										

10h10 10h15							10h10 10h15						10h10 10h15			
10h20 10h35	speeltijd		10h20 10h35	Speeltijd			10h20 10h35	Speeltijd					10h20 10h35	Speeltijd		

10h45	<u>Hoe stellen kleuters een militair voor? Is dit een stereotype beeld of afhankelijk van eerder ervaringen. Is er een verschil te merken op basis van cultuur?</u>			10h45	<u>Kunnen de kleuters de verschillende aspecten van militairen aangeven of zien zij het beroep als een aparte categorie (vb.: een soldaat, een dokter, een verpleger, ... dit zijn eveneens allemaal militairen).</u>					10h45	<u>Maken de kleuters de link naar de opleiding van de militairen (gesprek)? Begrijpen zij het belang van het samenwerken om een opdracht tot een goed einde te brengen (als groep)? Hoe verloopt de samenwerking binnen de groepen? Wordt er spontaan hulp geboden door de kleuters wanneer dit nodig blijkt te zijn en aan wie geven zij die hulp (enkel aan vrienden of aan iedereen).</u>				10h45	<u>In het poppenhuis liggen materialen die de kleuters hebben meegebracht zoals speelgoedvoertuigen, soldaten, ... Blijft het spel identiek met deze materialen of is ook hier een evolutie in te zien? Wordt het spel gekenmerkt door culturen en spelen kinderen uit oorlogsgebied een ander spel.</u>		
			10h55		<u>In de bouwhoek liggen kleine soldaten. Terwijl ik in de thematische hoek geen geweren heb aangeboden is dit in de bouwhoek wel het geval. Voor welk spel zorgt dit? Is het spel gewelddadiger door deze toevoeging?</u>													
11h40			11h40							11h40					11h40			
11h55 13h20	middagpauze		11h55 13h20	middagpauze		11h25	einde schooldag			11h55 13h20	middagpauze		11h55 13h20	middagpauze				

13h30	<u>Welke vragen stellen de kls binnen dit thema? Wensen zijn specifieke zaken weten of ligt hun focus vooral op het weldadige perspectief rond militairen.</u>		13h30	<u>Hoe reageren de kleuters op het feit dat er geen aandacht wordt besteed aan het geweer die zij misschien zien als standaarduitrusting van een soldaat?</u>	K	OL	Naam student: Naomi Debeuf Stageschool (naam, straat, huisnummer, gemeente): Nijverheidsstraat 7 8800 Roeselare	13h30		K	OL	13h30	<u>Hoe omschrijven kleuters vriendschap en vertrouwen? Kunnen zij dit beschrijven?</u>			
13h45	<u>Welk spel spelen de kls in de thematische hoek? Hoe gaan zij om met de materialen? Wordt het spel gewelddadig bij dit thema?</u>		13h45	<u>Kunnen de kleuters een opdracht gezamenlijk uitvoeren? Hoe overleggen zij met elkaar, houden ze rekening met elkaar en kennen zij hun medekleuters door aan te geven wat hun talenten zijn?</u>	G	OL		13h45				13h45	<u>Vertrouwen de kleuters hun medekleuters ... laten zij zich op deze manier leiden? Hoe reageren de kleuters op het afhankelijk zijn van iemand anders? Kunnen zij het belang hiervan inschatten?</u>			
14h50			14h50					14h50				14h50				
14h55			14h55					14h55				14h55				
15h00	speeltijd		15h00	speeltijd			15h00	speeltijd			15h00	Speeltijd				
15h15			15h15				15h15				15h15					
15h25			15h25				15h25				15h25					

15h55 16h00				15h55 16h00					15h55 16h00					
16h05	einde schooldag			16h05	einde schooldag				16h05	einde schooldag			16h05	
Zelfstandige activiteiten:						3. Winkel	2 kls	ZS	6. <u>Bouwhoek (aangepast)</u>	4 kls	ZS	9. Zandtafel	4 kls	EB
1. <u>Thematische hoek</u>	4 kls	ZS	4. Woordkaarten	2 kls	OL	7. <u>Poppenhuis (aangepast)</u>	2 kls	ZS	10.					
2. Ontwerp je eigen uniform	4 kls	EB	5. Kleed de soldaat	4 kls	OL	8. Boekenhoek	2 kls	OL	11.					

Fiche voorbereiden van momenten

Suggestiefiche nr:

Bachelor in het onderwijs: Kleuteronderwijs

Omschrijving spel Wie ben ik, wat kom ik doen en wat is een militair?

Soort spel Klasgesprek

Ontwikkelingskansen (Stage 1 : 1 ontwikkelingsdoel met 1 of 2 concrete doelen / Stage 2: 1 leerplandoel met 1 of 2 concrete doelen)

TaaO 71 ervaringen verwoorden

- Spontaan ervaringen en gevoelens onder woorden brengen
- Voluit praten over eigen ervaringen

WO DO 0.15 Kinderen kunnen verslag uitbrengen over hun bevindingen.

NED 1.11 Taalhandelingen ontwikkelen

S Verslag uitbrengen aan leeftijdgenoten en aan de leerkracht over onder meer:
 belevenissen, ervaringen, waarnemingen, gebeurtenissen
 boodschappen van anderen
 audiovisuele informatie van radio, televisie, video
 onderzoekjes, bezoeken, lectuur, zakelijke onderwerpen,
 een op school behandeld onderwerp
 verschillende gesprekken in de klas

Concreet: de kinderen in de klas kunnen hun beeld rondom militairen verwoorden. Zij kunnen vertellen wat militairen zijn, wat ze denken dat militairen doen en kunnen aangeven waarop ze zich hiervoor baseren. Dit alles kunnen zij ondernemen zonder eerdere opgedane impressies.

Organisatie en materiaal

- Onthaalkring
- Geen materiaal: impressies worden pas aangeboden op dinsdag. Omwille van het onderzoek is het belangrijk om eerst na te gaan wat het huidige beeld is van de kleuters binnen dit thema.

Verloop

- Toelichten wie ik ben en wat ik kom doen?
- Vraag stellen: "wat is een militair?" (noteren of opnemen van het gesprek)
- Inspelen op de antwoorden van de aanwezige kleuters

Variatie / verdiepen (gradatie) – verbreden

Bijkomstige vragen kunnen zijn

- Wat doet een militair volgens jou?

- Waar heb je dit beeld gehaald of wie heeft je vertelt dat een militair dit doet?
- Waarom denk je dat een militair enkel maar vecht?
- Hebben jullie familie die militairen zijn of kennen jullie iemand die militair is?
- ...

Bijlagen

Maandag 22 mei 2017: verslag: klasgesprek rondom de vraag “wat is een militair?”

Bedoeling:

Binnen dit klas gesprek is het belangrijk om na te gaan welk idee kleuters hebben over militairen zonder dat hen eerst impressies worden aangeboden. Wat ik hun kijk? Van waar halen ze deze kijk en waarop baseren zij zich tijdens dit gesprek?

Focus

Welk beeld hebben de kls van militairen? Hebben zij een idee wat militairen zijn en hoe worden deze beschreven?

Tijd:

Voor dit gesprek heb ik een 15 a 20 minuten gerekend. Het gesprek duurt ongeveer een 10-tal minuten en ze hebben verschillende vragen nodig om verschillende antwoorden te bieden.

Gesprek:

In de klas zitten 18 kleuters waarvan twee kleuters niet aanwezig zijn. Het is een gemengde klas van 2de en 3de kleuters. Enkele kleuters hebben maar een beperkte kennis van het Nederlands en dit merk je al snel op tijdens het gesprek.

Aan het gesprek zelf nemen maar een 6 – tal kleuters echt deel. Dit zijn zowel kleuters van het 2de en de 3de kleuterklas.

Ik stel de kleuters de vraag: “Wat is een militair?”. Alle kinderen kijken me met grote ogen aan maar niemand heeft een reactie op mijn vraag. R. schuifelt wat rond op zijn stoel, T. pulkt met zijn vinger aan zijn mond en AL. steekt haar vinger in de lucht. “Wat wil een militair zeggen?”, vraagt ze aan mij. Ik ben blij dat ze ook die vraag aan mij stelt want ik merk duidelijk dat de kleuters deze term niet kennen.

Ik leg hen uit dat militairen mensen zijn die werken voor defensie. “Wat is defensie nu weer?”, vraagt T. Zijn vraag klinkt wat geërgerd zelfs. Ik moet een lach onderdrukken als ik zijn vertrokken gezicht zie. “Defensie is het leger en een militair is iemand die dus werkt voor het leger.” “Och”, zegt K. “een militair is een soldaat.”

Ik kan niet zeggen dat K. fout is dus ik knik even. Ik ben van plan om morgen uit te leggen dat niet iedere militair een soldaat is en omgekeerd maar voor nu laat ik het zo.

Ik herhaal mijn vraag maar pas het woord voor de kleuters even aan. “Wat is een soldaat?” vraag ik hen opnieuw.

K. steekt als eerste zijn vinger op: “Ze vechten en hebben van die grote schieters.”

Waarop C. hen onmiddellijk bij treedt “ja, ze schieten, dat heb ik gezien op tv.”

E. kijkt me even aan “volgens mij zorgen soldaten voor de natuur maar ik weet wel niet hoe ze dat doen.” Terwijl ze dit zegt, kijkt ze bedenkelijk voor zich uit.

T. antwoordt me: “Door hun kleuren vallen ze niet op tussen de struiken. Dat heeft mijn papa me vertelt.”

Ik vraag T. hoe het komt dat zijn papa dat weet. Zijn papa blijkt een verzamelaar te zijn van militaire spullen en T. mag op regelmatige basis mee gaan zoeken met zijn papa. Hij zou graag spullen meebrengen naar de klas en vraagt of dit mag.

“Neen”, zegt AL.” Je mag ze niet zien in de struiken want anders zien de slechte hen onmiddellijk.”

C. reageert hierop: “en dan worden ze doodgedaan. De soldaten moeten de slechte verslaan.”

R. kijkt op: “hebben de soldaten enkel maar geweren of hebben zij ook messen en zwaarden?”

CN. antwoordt hierop: “volgens mij hebben soldaten ook zwaarden maar geen mensen.” Enkele van de kleuters reageren hier dan terug op met een neen.

AL steekt haar vinger terug omhoog: “mijn opa is gestorven in de oorlog. De slechte hebben hem doodgeschoten. Mijn oma heeft dat verteld aan mijn mama en zij heeft dat aan mij vertelt.” Ze vertelt dit alles met een grote emotie op haar gezicht en ik besluit om even verder te gaan op die “slechte” waarover ik de kleuters al enkele malen heb horen spreken.

“Zijn die slechte ook soldaten dan?”, vraag ik hen.

Van alle kleuters krijg ik hierop hetzelfde antwoord. Ze benoemen hem niet als soldaten. De slechten zijn de slechten.

Het gesprek lijkt wat stil te vallen en ik vraag wat ik nu mag noteren. “Wat zijn soldaten?”. AL formuleert: “soldaten schieten de slechte door met hun schietsters en verstoppen zich in de struiken zodat ze hen niet zouden zien.”

Ik vraag of iedereen hiermee akkoord gaat. Ze knikken allemaal.

Side nota:

Tijdens de speeltijd heb ik een gesprek met de juf van de klas. Ze begrijpt niet zo goed wat de bedoeling is. Ze is ervan overtuigd dat de helft van de kleuters niet begrijpt waarover het gaat en dat de rondvraag die ik daar net deed geen enkele meerwaarde had binnen het thema die ik aanbracht. Ik leg haar uit dat dit net wel van belang is voor mijn onderzoek. Ik vind het belangrijk om na te gaan waar de kleuters juist hun kennis rond militairen hebben gehaald zonder dat ik hen eerst impressies aanbied. Ik wil juist nagaan wat ze nu reeds kennen en wat ze leren kennen door de zaken die ik hen aanbied.

Zo blijkt dat de papa van T. verzamelaar is. Dat AL haar informatie haalt uit de verhalen van haar oma en mama en dat C. zich baseert op wat hij op tv zag.

Fiche voor voorbereiden van activiteiten

Wanneer je deze activiteit een tweede keer aanbiedt, duid dan met een groene balpen aan wat je wijzigt.

Omschrijving van de activiteit: beeldende: schilderen van een militair

Ervaringssituatie:

zelfstandig spelen

ontmoeten

explorerend beleven

ontwikkelingondersteunend leren

Organisatie:

klassikale activiteit

groepsactiviteit

BEGINSITUATIE

Groep:

- 2de en 3de kleuterklas
- Schilderen gebeurt rechtstaand
- Penseeltechniek is door de kleuters gekend
- Kinderen uit de 2de kleuterklas schilderen op een groter blad en met een dikker penseel
- Voor de activiteit worden er geen impressies aangeboden en moeten de kls zich baseren op hun eigen kennis.

Individuele kls:

- N. en A. zijn anderstalige kleuters en kunnen zich moeilijk uitdrukken in het Nederlands.
- R., E., en D. zijn anderstalige kleuters die zich relatief vlot kunnen uitdrukken in het Nederlands.

(vanaf Stage 2)

DOELEN

Stage 1: 1 of 2 doelen uit ODET/dominante component godsdienst – steeds met 1 of 2 concrete doelen

Vanaf Stage 2: 2 (tot 4) leerplandoelen/dominante component godsdienst – steeds geconcretiseerd

Muo 37 eigen ervaringen creatief uitdrukken in muzische expressievormen (creëren)

→ met bekende expressietechnieken herkenbaar en creatief vormgeven aan persoonlijke ervaringen →

Muzo AD 12 erop gericht zijn de eigen ervaringen, ideeën, gevoelens en waardering in muzische talen uit te drukken.

Concreet: de kleuters kunnen hun eerdere ervaringen en impressies omzetten in een beeldende activiteit. Aan de hand van dit beeld kunnen zij hun bedenkingen, ervaringen of impressies duidelijk maken.

DenO 62 kennis en ervaringen (→ creatief) voorstellen

→ ervaringen op een gevarieerde wijze representeren (bijvoorbeeld door middel van allerlei vormen van beeldende expressie, door rollenspel of door gebruik te maken van pictogrammen).

Wo MU 3.6 Kinderen combineren woord, beweging, beeld, drama, muziek ... om de ervaringen rond een thema of project naar anderen te communiceren.

Concreet: de kleuters kunnen hun ervaringen vertellen aan de hand van hun schilderij. Ze kunnen duidelijk maken aan de hand van hun schilderij wat hun eerdere impressies zijn rond het thema militairen.

AANDACHTSPUNTEN VOOR OBSERVATIE EN BEGELEIDING

Stage 1 en Stage 2: Hier noteer je 2 concrete Ao en 2 concrete Ab gericht op doelen. De link met de beginsituatie moet duidelijk zijn.

Studenten Afstudeerstage noteren deze rubriek op hun dagklapper.

AO: is er een verschil aanwezig binnen de schilderijen van de Nederlandstalige kleuters en de anderstalige kleuters?

AO: welk beeld beïnvloedt hun schilderijen? Waarop baseren zij zich voor ze aan de slag gaan?

AB: ik stel de kleuters regelmatig vragen tijdens het schilderen zodat ik een duidelijk beeld heb van hun impressies binnen dit thema.

AB: ik zorg voor een open communicatie zodat mijn vragen hun beeld niet gaan beïnvloeden.

<p>VERLOOP en BEGELEIDING (wat doet de KL? hoe doet de KL dit? wat doen de kls?)</p> <p>Verwijs event. naar de nummers uit de rubriek 'INHOUD' doorheen het activiteitenverloop</p>	<p>ORGANISATIE / MATERIAAL</p> <p>Teken de klas- of zaalschikking op de achterkant van dit blad of op een extra blad bij recto verso afdrukken.</p>
<p><u>Aanzet</u> (hoe breng je de act. aan? sfeerschepping?) Godsdienst = aansluiten bij de leef- en belevingswereld</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klasgesprek: wat is een militair • Opdracht wordt meegedeeld: we gaan samen schilderen. Jullie mogen een militair schilderen zoals jullie zelf denken hoe die militair eruit ziet. Je mag 	

<p>er ook een verhaal bij schilderen als jullie dat wensen. Ik ga erbij staan en soms vragen aan jullie stellen.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Keuzemoment van zelfstandige activiteiten <p>Keuzeprocessen en keuzeaanbod: zie dagklapper</p>	
<p>Speelleersituatie (fasen in de activiteit en begeleiding per fase) Godsdienst = verdieping</p> <p>Noteer ook mogelijkheden voor verbreden en verdiepen (vanaf Stage 2)</p> <ul style="list-style-type: none"> • 4 kleuters • Handen wassen en schort aantrekken • Samen materialen verzamelen: kleur van de verf kiezen, papier nemen en penselen uithalen. • Mogelijke vragen die kunnen worden gesteld: <ul style="list-style-type: none"> - Waarom ziet jouw militair er zo uit? - Wat doet je militair in jouw schilderij? - Welk verhaal heb je bedacht voor jouw militair? - Waarom denk je dat een militair er zo uitziet? - Wat wil jij nog vertellen bij jouw schilderij? - Welke materialen heeft jouw militair bij zich? <p>Nota: ik laat de activiteit uitvoeren door enkele kleuters van de 2de kleuterklas en van de 3de kleuterklas. Ik wil ook enkele anderstalige kleuters laten schilderen om zo na te gaan of die een ander beeld hebben dan de Nederlandstalige kleuters.</p> <p>Deze activiteit wordt de dinsdag opnieuw aangeboden. Door dezelfde activiteit aan te bieden, wil ik nagaan of het beeld van de kleuters is aangepast door de aangeboden impressies. Schilderen ze militairen nog steeds op dezelfde manier, hebben zij zaken bijgevoegd aan hun beeld rond militairen of is het beeld volledig aangepast na alle verkregen informatie? s</p>	<p>Schorten</p> <p>Schildertafels</p> <p>Verf</p> <p>Penselen</p> <p>Papier</p>
<p>Afsluiten (terugblik, opruimen,...) Godsdienst = verwerken en verankeren</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opruimen van de materialen • Weg hangen van de tekeningen 	

<p>BRONNEN geraadpleegd voor deze activiteit</p> <ul style="list-style-type: none"> - Odet <ul style="list-style-type: none"> ✓ Ontwikkelingsplan: Muzische Ontwikkeling en Denkontwikkeling ✓ Leerplannen: Muzische opvoeding en Wereldoriëntatie

- Cursus: (pag. tot)
- Voorbeeldvoorbereiding: JA/NEE
- Andere informatiebronnen:
- Samengewerkt met:

BIJLAGEN:

Maandag 22 mei 2017 en Dinsdag 30 mei 2017: beschrijving van de tekeningen.

Bedoeling

Aan de hand van tekeningen en schilderen informeer ik naar het beeld die kleuters hebben. Welke kennis is er reeds bij hen aanwezig en hoe is dit beeld. Op dinsdag ga ik na of de kleuters opnieuw hetzelfde gaan schilderen of niet.

Focus

Maandag: hoe stellen kleuters een militair voor? Is dit een stereotype beeld of afhankelijk van eerder ervaringen. Is er een verschil te merken op basis van cultuur?

Dinsdag: hoe is het beeld van de kleuter verrijkt? Wat is er veranderd binnen dit beeld en waarom is dit veranderd? Hebben zij hun beeld volledig aangepast of zijn er nog sporen van het eerdere beeld terug te vinden?

Tekeningen

Tijdens het schilderen vroeg ik regelmatig enkele vragen aan de kleuters. Dit waren vooral vragen die waren gefocust op het wie, waarom en wat.

Mogelijke vragen konden zijn:

- Waarom ziet jouw militair er zo uit?
- Wat doet je militair in jouw schilderij?
- Welk verhaal heb je bedacht voor jouw militair?
- Waarom denk je dat een militair er zo uitziet?
- Wat wil jij nog vertellen bij jouw schilderij?
- Welke materialen heeft jouw militair bij zich?

Tekening van K.

In het schilderij van K. staat de militair gewoon rechtop. Volgens K. is het slecht weer (grijze wolken). Hij draagt zijn uniform. Dit maakt hij duidelijk aan de kleuren die hij gebruikt. Hij schildert geen geweren of andere materialen bij de soldaat.

- Waarom ziet jouw militair er zo uit?
  - “Militairen dragen toch zo’n kleren. Hun kleren hebben altijd deze kleuren.”
- Wat doet je militair in jouw schilderij?
  - “Niks. Hij staat er gewoon.”
- Waarom denk je dat een militair er zo uitziet?
  - “Ik heb dat gezien op foto en op tv. Daar hadden zij groene en bruine kleren aan.”
- Wat wil jij nog vertellen bij jouw schilderij?
  - “Niks meer.”
- Welke materialen heeft jouw militair bij zich?
  - “Geen materialen.”

Tekening van C.

Tijdens het schilderen kiest C., bij de start, voor maar een kleur. Op het einde voegt hij nog wat bruin toe. Ik veronderstel dat hij dit heeft opgemerkt bij K. Wanneer ik hem enkele van mijn vragen stelt maakt hij duidelijk dat zijn soldaat een geweer heeft.

- Waarom ziet jouw militair er zo uit?
  - "Hij draagt zijn kostuum."
- Wat doet je militair in jouw schilderij?
  - "Hij is aan het schieten."
- Waarom denk je dat een militair er zo uitziet?
  - "Omdat ik dat zo heb gezien. Soms zie ik da op tv en soms zie ik dat op de computer."

- Wat wil jij nog vertellen bij jouw schilderij?
  - "Niks"
- Welke materialen heeft jouw militair bij zich?
  - "Een schieter (geweer) anders zou hij niet kunnen schieten."

Tekening van AL.

AL. heeft een volledig tafereel geschilderd. Op haar schilderij zijn verschillende personen waar te nemen. De ene groep soldaten hebben andere kleren aan dan de andere groep.

Ik vraag haar naar haar verhaal.

- Waarom ziet jouw militair(en) er zo uit?
  - "De groene soldaten zijn de 'goede' soldaten. De rode soldaten zijn de 'slechte' soldaten."
- Wat zou je willen vertellen over je schilderij?
  - De 'goede' soldaten schieten hier de 'slechte' soldaten dood. Ze zijn oorlog aan het voeren en daarom doen ze dat."
- Waarom denk je dat een militair er zo uitziet?
  - "Dat weet ik niet. Ik denk dat ik dat heb gezien. Dat soldaten zo'n kleren aan hebben. Die rode kleur is van het bloed."
- Welke materialen heeft jouw militair bij zich?
  - De 'goede' hebben een geweer anders zouden ze niet kunnen schieten."

AL. heeft haar opa verloren binnen de tweede oorlog. Tijdens het eerdere gesprek heeft ze hier al de aandacht op gevestigd. Ik veronderstel dat ze op basis van dit verhaal haar schilderij maakt.

Tekening J.

J. is een anderstalige kleuter. Je merkt op haar tekening dat ze een militair niet afbeeldt zoals wij deze kennen. Haar militair draagt een heel ander uniform dan wat wij kennen.

- Waarom ziet jouw militair er zo uit?
- “Zo zien de militairen bij ons eruit. Soms lopen ze zo over de straat.”
- Wat doet je militair in jouw schilderij?
- Hij loopt.
- Waarom denk je dat een militair er zo uitziet?
- Zo zien we hen over straat lopen. Dan moeten we allemaal gaan kijken en komen ze zo voorbij.
- Welke materialen heeft jouw militair bij zich?
- “Geen, ik weet niet of de soldaat iets draagt wanneer hij wandelt.”

Op maandag schilderen vier kleuters. Wanneer ze dinsdag dezelfde vraag krijgen, hebben ze geen interesse meer. Ze hebben de activiteit al eens uitgevoerd.

Omdat ik toch wens na te gaan of er iets veranderd is in het beeld van de kleuters laat ik twee andere kleuters een tekening maken.

Van de kleuters die reeds hebben geschilderd, heb ik ook enkele beeldmaterialen waarop ik kan zien of hun beeld al dan niet is verrijkt.

Tekening van T.

T. kiest ervoor op te tekenen. Op zijn tekening zijn enkele mensen te zien. Een persoon springt er duidelijk uit en de andere personen vervagen wat naar de achtergrond.

Ik vraag T. wat hij tekent en krijg dit verhaal te horen.

“De gele soldaat is een iemand die zorgt voor de zieken. Hij draagt nu voor een gewonde soldaat. De soldaat met zijn geweer zorgt voor zijn vriend en bewaakt de andere soldaten zodat ze hem veilig naar de ziekenwagen kunnen brengen.”

Ik vind het fijn om te horen dat hij spreekt over een militair die zorgt en beschermt. Het geweer is een beschermende factor geworden en niet meer een aanvallende factor.

Het is een gewonde soldaat dus waarschijnlijk betekent dit oorlog (uit het verhaal bleek dit niet duidelijk te zijn) maar hij geeft aan dat er meerdere taken zijn binnen dit gegeven.

Tekening E.

Op haar tekening zijn eveneens ook verschillende personen te zien. Op de voorgrond staan drie personen. Ze lijken alle drie een uniform te dragen maar toch is er een verschil op te merken.

- Waarom ziet jouw militair er zo uit?
  - “Deze twee soldaten hebben een uniform aan. Die bruine plekken enz heb ik nagetekend van deze prent. Ze wijst naar een prent op de muur. De andere soldaat is een verpleger en die stond op deze prent.”
- Wat doet je militair in jouw schilderij?
  - “Ze brengen een soldaat naar de ambulance. Ze moeten hem naar het ziekenhuis brengen.”
- Welke materialen heeft jouw militair bij zich?
  - “Ze hebben materialen bij om de soldaat te verzorgen. Een bed waarop hij kan liggen en een geweer want alle soldaten hebben een geweer bij zich. Om te zorgen voor veiligheid”

E. heeft ongeveer dezelfde tekening ontworpen als T. Toch heeft ze op sommige vlakken een ander antwoord. Zij heeft haar tekening gebaseerd op impressies die terug te vinden waren op onze muur. Ik merk echter wel dat ze kiest voor impressies die de verschillende taken duidelijk maakt. Ook zij ziet meer dan enkel de vechtende soldaat.

Side nota: de maandag liet ik de kleuters schilderen zonder hen impressies aan te bieden. Binnen het onderwijs wordt ons aangeraden om eerst impressies aan te bieden voor men expressies gaat vragen. Echter was het voor mijn onderzoek van toepassing om na te gaan welk beeld de kleuters reeds hadden. Aan welke kapstokken kon ik mijn informatie ophangen.

De leerkracht binnen de klas was van mening dat het thema op die manier te vaag bleef voor de kleuters. Toch is duidelijk te merken dat de kleuters die de activiteit hebben ondernomen een beeld hebben van militairen. Dit afhankelijk van eerdere ondernomen impressies.

Fiche voorbereiden van momenten

Suggestiefiche nr:

Bachelor in het onderwijs: Kleuteronderwijs

Omschrijving spel Plannen van een interview
Soort spel Klasgesprek – taal en wereldoriëntatie

Ontwikkelingskansen (Stage 1 : 1 ontwikkelingsdoel met 1 of 2 concrete doelen / Stage 2: 1 leerplandoel met 1 of 2 concrete doelen)
WO DO 0.10 kinderen kunnen vragen stellen waarvan de antwoorden onderzoekbaar of opzoekbaar zijn.
WO DO 0.10.1 dat zijn volgende vragen: wie, waarover, ...?
WO DO 0.10.2 dat zijn volgende vragen: wat is dat, wat doet het, wat gebeurt er, ...?
WO DO 10.6 dat zijn volgende vragen: wanneer, waar, waarmee, ...?
Concreet: de kleuters kunnen vragen opstellen voor de gast. Deze vragen zijn zo geformuleerd dat ze een antwoord bieden op de zaken waar zijn meer informatie over wensen.

Organisatie en materiaal

- Onthaalkring
- Materiaal om te noteren

Verloop

- Toelichten van het bezoek
- Meedelen van de opdracht
- Het gesprek – overlopen van de vragen
- Noteren van de vragen

Variatie / verdiepen (gradatie) – verbreden

- Kleuters noteren eerst hun vraag voor deze wordt besproken
- Kleuters noteren zelf de vragen die ze wensen te stellen aan de gast

Bijlagen

- De onderstaande vragen wensten de kleuters te stellen aan de gast (militair op bezoek in de klas)

Maandag 22 mei 2017: plannen interview: een militair in de klas.

Bedoeling

De bedoeling van dit klasgesprek is om na te gaan wat de kleuters wensen te weten van een militair. Wat zouden zij hen wensen te vragen en wat vinden zij belangrijk om te weten rond militairen en defensie.

Dit moment werd op het einde van de dag ingepland. Ondertussen hebben de kleuters al geschilderd rondom dit thema en hebben ze reeds de materialen kunnen verkennen die aanwezig zijn in de klas.

Focus

Welke vragen stellen de kls binnen dit thema? Wensen zijn specifieke zaken weten of ligt hun focus vooral op het weldadige perspectief rond militairen.

Tijd

Voor dit gesprek schatte ik een 10 à 15 minuten. Uiteindelijk is dit geen echt gesprek geworden maar was dit een samenraapsel van vragen. In onderstaande notities heb ik alle vragen verzameld die de kleuters wensten te stellen en hebben we die vragen ook gehanteerd tijdens het gesprek met de militair.

Gesprek

Tijdens dit moment nemen verschillende kleuters deel. Ik heb het gevoel dat ze nieuwsgierig zijn geworden naar het thema door dat ze reeds wat materialen hebben kunnen ontdekken.

R. en C. zijn de eerste twee kleuters die een vraag stellen namelijk of de soldaat al heeft geschoten.

R. breidt deze nog verder uit door te vragen of hij al iemand heeft doodgeschoten. Terwijl hij de vraag stelt, voert hij de bewegingen erbij uit.

CN. wil weten of hij een zwaard heeft bij zijn uniform. T. vraagt zich af waar de soldaat zijn opleiding heeft gehad want zonder te oefenen kan je geen soldaat worden. AL. is nieuwsgierig naar de materialen die ze er hebben terwijl M. wil weten of ze hun "pak" mogen meenemen naar huis. K. wil weten of daar ook dokters zijn en T. zou ook nog graag weten of die soldaat al eens heeft gesprongen uit een vliegtuig.

Wat er verder nog wordt gevraagd:

1. Hebben jullie daar een bunker (opleidingsplaats)?
2. Maken jullie gebruik van helikopters en vliegtuigen?
3. Rijd jij met een soldatenjeep?
4. Gebruiken jullie een stok om mee te vechten?
5. Wat moet je doen als soldaat?

Fiche voorbereiden van momenten

Suggestiefiche nr:

Bachelor in het onderwijs: Kleuteronderwijs

Omschrijving spel Zijn dit militairen?
Soort spel Klasgesprek: taal en wereldoriëntatie

Ontwikkelingskansen (Stage 1 : 1 ontwikkelingsdoel met 1 of 2 concrete doelen / Stage 2: 1 leerplandoel met 1 of 2 concrete doelen)
WO LH 1.5 kinderen zien in dat mensen allerlei beroepen uitoefenen en tonen respect voor elk beroep.
WO LH 1.5.1 dat houdt in dat ze verschillende soorten beroepen uit hun omgeving kunnen herkennen en beschrijven.
Concreet: de kleuters kunnen aangeven wat bij het beroep militair hoort. Ze begrijpen dat militairen meer doen dan enkel maar oorlog voeren en schieten. Ze begrijpen dat militairen een groter geheel vormen dan enkel het beeld dat vaak wordt geschetst binnen film en media.

Organisatie en materiaal

- Onthaalkring
- Verschillende foto's die betrekking hebben op militairen

Verloop

- Kleuters krijgen telkens een foto te zien
- Aan de hand van de foto wordt hen gevraagd wat hun bedenkingen zijn
  - Wel of niet militair
  - Waarom wel of waarom niet
  - Wat zijn ze aan het doen

Variatie / verdiepen (gradatie) – verbreden

- Kleuters sorteren de foto's op basis van hun bedenkingen
- Kleuters gaan zelf opzoek naar foto's van militairen

Bijlagen

- De verschillende foto's

Dinsdag 23 mei 2017: klasgesprek rondom “Zijn dit ook militairen?”

Bedoeling:

Vandaag bied ik de kleuters de eerste impressies aan. Ik wil aan de hand van verschillende foto's na gaan wat de kleuters linken aan militairen en wat niet? Ik wil ook nagaan of zij aan de hand van mijn hulp de correcte links kunnen inschatten.

Tijd

Zoals bij de eerdere gesprekken heb ik ongeveer een 15 à 20 minuten gerekend. Dit gesprek zal echter uitlopen tot een 45 minuten en langer.

Gesprek

In het midden van de kring staat een tafereel opgesteld, gemaakt uit lego. Alle kleuters staan rond de tafel. Ik hoor reacties zoals “och”, “wauw”, “leuk”, “kijk”, ...

T. neemt de auto in zijn handen? “Kijk, daar kan je niet recht inzitten.” Alle handen grijpen naar de wagen en alle kleuters wensen het te zien.

Ik vind dit een goed moment om met de foto's te starten en vraag hen om even te gaan zitten.

Foto 1: het voertuig

Ik toon hen de foto met het voertuig en vraag hen te beschrijven wat ze zien. T. ziet onmiddellijk de gelijkenis met het speelgoedvoertuig. “Kijk, daar zitten ze ook fout in. Waarom?” Ik zorg dat de foto duidelijk is voor alle kleuters en vertel hen dat er zo meer mensen in de wagen kunnen maar dat ze er op die manier sneller uit kunnen springen wanneer dit nodig is.

Ik zie dat enkele kleuters dit niet zo goed begrijpen en maak dit duidelijk aan de manier waarop de kleuters zitten. Ik wijs de kleuters aan die tegenover elkaar zitten en vertel hen dat de militairen ook zo in de wagen zitten. Er wordt nog enkele seconden verder gesproken over de wagen die ze zien en hoe grappig dat ze het vinden dat ze zo in het voertuig zitten.

Foto 2: de parade

Ik toon de kleuters een tweede foto en stel hen opnieuw de vraag wat ze allemaal zien op de foto. K. merkt op dat de mensen aan het stappen zijn. “Zou dit stappen zijn”, vraag ik hen. Op dit moment reageert er geen enkele kleuter. “We noemen dit marcheren.”, vertel ik hen.

Ik laat alle kleuters even rechtstaan. Met de nodige instructies marcheren we even later door de klas. Wanneer we terug in de kring gaan zitten, merkt C. op dat geen enkele militair een “schieter” bij zich heeft. “Zouden ze die dan nodig hebben?” vraag ik C. Hij steekt zijn schouders op.

K. vult aan: “als ze gaan vechten wel.” M. kijkt K. aan: “ik denk niet dat ze gaan vechten want ze dragen geen helm zoals T. meebracht.”

T. vraagt: “wat zouden ze dan wel aan het doen zijn.”

Ik leg hen uit dat dit een parade is. Dan gaan alle militairen samen marcheren, in hun militair kostuum (toon hen dit kostuum) en denken ze aan hun collega's.

Foto 3: de verzorging

Op de derde foto staat een tafereel te zien die wijst op de verzorging van een gewonde soldaat. De kleuters krijgen van mij opnieuw dezelfde vraag.

T. neemt het woord: “dit is een dokter die een soldaat verzorgt.” “Zou die dokter dan ook een militair zijn?”, vraag ik hem. T. knikt en reageert: “soldaten heb ook dokters nodig, dus ik denk het wel.”

Ik vind dit het aangewezen moment om even terug te keren op het verschil tussen militairen en soldaten. Ik leg hen nu uit dat alle militairen werken voor defensie, het leger maar dat niet alle soldaten militairen zijn. De kleuters kijken me heel verward aan. Ze begrijpen mijn uitleg niet en ik ga opzoek naar een logischer verklaring waarmee zij wel in contact komen.

Ik maak de vergelijking met school. Op school hebben we een directeur, hebben we juffen lopen van verschillende klassen, hebben we mensen die in de refter werken en nog zoveel meer mensen. Ze werken allemaal in school maar zijn niet allemaal de juf van jullie klas. Dat is hetzelfde bij het leger. Daar heb je verschillende mensen die allemaal iets anders doen. De ene is soldaat, de andere werkt in de keuken, de ander is de baas, ... Ze zijn allemaal militairen die werken bij het leger maar ze zijn niet allemaal soldaat. Binnen het leger noemen we dit een rang en militairen hebben verschillende rangen.

Ik zie verschillende kleuters knikken maar nog steeds zie ik enkele kleuters me heel erg verward aankijken. Ik herhaal nog eens kort dat in het leger verschillende mensen werken en dat sommige soldaten zijn maar niet allemaal. We noemen alle mensen die voor het leger werken wel een militair.

M. kijkt me aan: "Juf, hoe weet jij dat toch allemaal." Ik kan het niet laten om even te lachen en vertel hem dat er veel militairen in mijn familie zijn.

EY kijkt: "ochja, wie allemaal?" "Mijn nonkels zijn militairen, mijn stiefpapa was een militair, mijn man verzamelt spullen zoals de papa van T. doet, zijn papa was een militair en zijn stiefpapa ook." "Amai, juf, dat zijn er wel heel veel hoor.", roept AL.

Foto 4: camouflagenet

De derde foto wordt aan de muur gehangen en ik toon hen de vierde foto. Een foto waarop een camouflagenet te zien is met een militair eronder. Door de materialen in de poppenhoek veronderstel ik hier onmiddellijk een correct antwoord op te krijgen maar niks blijkt minder waar. A. steekt zijn vinger in de lucht: "dit is vuil." "Ja, een hoop bladeren.", zegt K. "Het lijkt meer op modder.", zegt C. "Met bladeren erop", zegt B.

Ik laat de foto even rondgaan in de klas en laat hen deze even goed bekijken. Wat zien ze op de foto allemaal?

M. reageert: "daar ligt iemand onder die hoop modder. Kijk, hij heeft iets vast." Terwijl ze dit zegt, wijst ze naar de verrekijker op de foto. T. reageert hierop: "dat is een verrekijker. Hij kijkt door zijn verrekijker."

"Weten jullie nog wat T. gisteren vertelde over militairen? Hij zei toen iets over de kleren van militairen. Wie weet er dat nog?"

T. antwoordt: "dat je ze in de struiken niet kan zien door hun kleren."

"Ja, inderdaad, maar niet alleen door hun kleren", vertel ik hen, "soms gebruiken ze ook een camouflagenet. Waar zien jullie dit hier in de klas?" M. wijst naar de poppenhoek. "Inderdaad, dit hangt ook in de poppenhoek, zoals T. zegt, verstoppen de militairen zich hieronder zodat ze niet zouden gezien worden. Zo kunnen ze goed kijken wat er rond hen gebeurt zonder dat iemand ze betrapt."

Foto 5: opzoekingswerk

De vijfde foto die ik erin heb geplaatst is een foto van militair opzoekingswerk. Wanneer ik de foto toon, reageert T.: "dit zijn soldaten. Ze graven achter materialen zoals mijn papa doet."

"Hoe zie je dat dit soldaten zijn.", vraag ik hem.

"Aan hun kleren. Ze hebben soldatenkleren aan.": is zijn antwoord.

Ik vertel de kleuters dat T. gelijk heeft en dat ze inderdaad zaken opgraven. Spullen die te maken hebben met de oorlog.

Foto 6: metaaldetector

"Dat heeft mijn papa ook", roept T., "om te zoeken. Deze soldaat is ook opzoek naar oude spullen zoals die andere deden"

Ik knik: "inderdaad, dit wordt gebruikt om te zoeken. Zouden ze dit alleen maar gebruiken om oude spullen te zoeken?"

"Ja", reageert AL, "zoals die mensen deden op de vorige foto."

Ik vertel de kleuters dat ze dit inderdaad kunnen gebruiken om oude spullen te zoeken maar dit ze dit ook nog gebruiken om mijnen (bommen) te zoeken.

“Soms gebeurt het dat militairen in andere landen opzoek gaan naar mijnen (bommen) om andere mensen te beschermen. Zo’n mijnen zijn gevaarlijk en op die manier kunnen de militairen die vinden en ze weghalen zodat andere mensen niet gewond raken.”

Ondertussen duurt het gesprek al enige tijd en merk ik dat de interesse van de kleuters stilaan wat verdwijnt. Ze hebben al heel wat nieuwe informatie verkregen en ik denk dat het tijd wordt om stil aan af te ronden.

Ik heb nog enkele foto’s bij de hand en beslis om ze gewoon samen op te noemen. Daarna hang ik ze aan de muur, bij de rest van de reeds getoonde foto’s.

Foto 7: reddingsoperatie van een gewonde soldaat

EA. En J. wijzen naar deze foto. “Dit zijn de dokters van die foto (wijzen naar een foto op de muur). Ze brengen die soldaat weg.”, zegt J.

“Inderdaad, ze brengen die militair weg die ze eerder hebben geholpen.”

“Is dat dan een ziekenwagen?”, vraagt EA, “dat lijkt daar toch niet op.”

“Neen, dit lijkt inderdaad niet op onze ziekenwagens, maar het is wel een ziekenwagen. Kijk maar (toon hen **foto 8**). Dit zijn ziekenwagens die de militairen gebruiken. Door die ziekenwagens te gebruiken, kunnen zij overal naartoe rijden.

Foto 9 en 10: helikopter en parachutes

Wanneer ik deze twee foto’s toon aan de kleuters hoor ik dezelfde reacties als bij het eerste tafereel. “Wauw”, “kijk, een helikopter”, “cool, die soldaat springt met een parachute.”, zijn een kleine greep uit de vele reacties die ik te horen krijg.

“Waarom zouden ze met helikopters vliegen en met parachutes springen?”, vraag ik hen.

“Zodat ze kunnen landen zonder dat iemand hen hoort.”, zegt T. “Ja, zodat de ‘slechten’ hen niet horen.”, zegt R.

Ik toon hen de foto van de helikopter opnieuw. “Zou die militair aan het landen zijn om te vechten met de ‘slechte’?”, vraag ik hen.

“Neen”, zegt HH., “ik denk dat hij iemand uit het water moet halen. Hij gaat iemand helpen.”

“Ja, ik denk dat ook dat hij iemand gaat redden in plaats van vechten met de ‘slechten’.”

Fiche voor voorbereiden van activiteiten

Wanneer je deze activiteit een tweede keer aanbiedt, duid dan met een groene balpen aan wat je wijzigt.

Omschrijving van de activiteit: zoekactiviteit: de materialen van een militair

Ervaringssituatie:

zelfstandig spelen

ontmoeten

explorerend beleven

ontwikkelingondersteunend leren

Organisatie:

klassikale activiteit

groepsactiviteit

BEGINSITUATIE

Groep:

- 2de en 3de kleuterklas
- Kennen de plaatsen die gehanteerd worden binnen de schoolomgeving
- Zijn bekend met groepsactiviteiten
- Kunnen schematische voorstellingen hanteren

Individuele kls:

- N. en A. zijn anderstalige kleuters en kunnen zich moeilijk uitdrukken in het Nederlands.
- R., E., en D. zijn anderstalige kleuters die zich relatief vlot kunnen uitdrukken in het Nederlands.
- T. heeft een grote interesse binnen het thema wegens de hobby van zijn papa
- AL zijn opa is gestorven in de oorlog en kent enkele verhalen

(vanaf Stage 2)

DOELEN

Stage 1: 1 of 2 doelen uit ODET/dominante component godsdienst – steeds met 1 of 2 concrete doelen

Vanaf Stage 2: 2 (tot 4) leerplandoelen/dominante component godsdienst – steeds geconcretiseerd

WO DO 0.5 kinderen werken samen

WO DO 0.5.4 dat houdt in dat ze overleggen binnen groepsopdrachten

WO DO 0.5.6 dat houdt in dat ze ervaren en uiten dat in een groep(ering) taken worden verdeeld

WO DO 0.5.7 dat houdt in dat ze regels en een taakverdeling afspreken bij een spel of opdracht.

Concreet: de kleuters kunnen, mits enige ondersteuning, zelf overleggen wie welke taak op zich zal nemen.

WO ME 4.9 kinderen kunnen leiding volgen of meewerken

WO 4.9.4 dat houdt in dat ze met inzet meespelen in een ploegenspel

Concreet: de kleuters brengen de activiteiten tot een goed einde. Dit door een gezamenlijke inzet en een vlotte samenwerking binnen de groep.

AANDACHTSPUNTEN VOOR OBSERVATIE EN BEGELEIDING

Stage 1 en Stage 2: Hier noteer je 2 concrete Ao en 2 concrete Ab gericht op doelen. De link met de beginsituatie moet duidelijk zijn.

Studenten Afstudeerstage noteren deze rubriek op hun dagklapper.

AO: hoe goed wordt binnen deze opdracht samengewerkt (beurt afwachten, overleggen, samen beslissen, ...)

AO: zijn de kleuters egocentrischer ingesteld dan dat ik heb ingeschat?

AB: ik laat de kleuters zoveel mogelijk vrij binnen deze opdracht. Wanneer dit niet blijkt te werken, ondersteun ik hen in dit proces maar laat het merendeel uit de kleuter zelf voorkomen.

AB: ik zorg voor duidelijke afspraken binnen deze activiteit.

VERLOOP en BEGELEIDING

(wat doet de KL? hoe doet de KL dit? wat doen de kls?)

Verwijs event. naar de nummers uit de rubriek 'INHOUD' doorheen het activiteitenverloop

ORGANISATIE / MATERIAAL

Teken de klas- of zaalschikking op de achterkant van dit blad of op een extra blad bij recto verso afdrukken.

Aanzet (hoe breng je de act. aan? sfeerschepping?)   Godsdienst = aansluiten bij de leef- en belevingswereld

- Film Nederlandse landmacht: materialen van een militair
- Korte opsomming van wat we allemaal moeten zoeken
- Meedelen van hoe we te werk gaan
  - Telkens een envelop met opdracht
  - Opdracht correct binnen de tijd = materiaal voor in de rugzak
- Benoemen van de afspraken

Film

Keuzeprocés en keuzeaanbod: zie dagklapper

<p><u>Speelleersituatie</u> (fasen in de activiteit en begeleiding per fase)</p> <p>Noteer ook mogelijkheden voor verbreden en verdiepen (vanaf Stage 2)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Samen overleggen <ul style="list-style-type: none"> - Wie zorgt voor de rugzak - Wie houdt de opdrachten bij - Wie bewaakt de tijd • Afgeven van de eerste opdracht en vertrekken <p><u>Opdrachten in volgorde:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - Ga naar de poppenhoek → sorteer er de camouflage jassen en de grijze jassen (gamel) - Ga naar het klimrek → klim per twee naar boven, glij naar beneden (schop) - Ga naar de winkel → sorteer de kepies en baretten (handschoenen) - Ga naar de spelletjes hoek → vervolledig per twee de torens (slaapzak) - Ga naar het magneetbord → schrijf per twee de woorden na (drinkfles) - Ga naar de puzzelhoek → (poncho) - Ga naar de kring → controleer je materiaal 	<p>Godsdienst = verdieping</p>	<p>Opdrachtkaarten</p> <p>Plaats symbolen</p> <p>Rugzak</p> <p>Handschoenen</p> <p>Drinkfles</p> <p>Gamel</p> <p>Schop</p> <p>Slaapzak</p> <p>Poncho</p>
<p><u>Afsluiten</u> (terugblik, opruimen...)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Klassikale waarneming van het materiaal • Voelen en vergelijken van het gewicht die militairen meedragen op hun rug 	<p>Godsdienst = verwerken en verankeren</p>	<p>Rugzak vol met materialen</p>

<p>BRONNEN geraadpleegd voor deze activiteit</p> <ul style="list-style-type: none"> - Odet - Ontwikkelingsplan - Leerplannen: Wereldoriëntatie - Cursus: (pag. tot) - Voorbeeldvoorbereiding: JA/NEE - Andere informatiebronnen: Film Koninklijke Landmacht Nederland - Samengewerkt met:
--

<p>BIJLAGEN</p>

Dinsdag 23 mei 2017: begeleide activiteit: de materialen van een militair.

Bedoeling

Voor mijn eindwerk vond ik het belangrijk dat kleuters andere waarden meekregen bij militairen dan het schieten en het vechten. Ik wou hen kennis laten maken met de waarden vriendschap, vertrouwen en samenwerken.

Binnen de militaire traditie is het belangrijk dat deze drie waarden belangrijk zijn. Deze drie waarden zorgen er namelijk voor dat men veilig is.

Aan de hand van een spel wou ik de kleuters laten kennismaken met deze waarden.

Er wordt zowel een kort gesprek uitgevoerd als een activiteit binnen dit onderwerp.

Focus

Hoe reageren de kleuters op het feit dat er geen aandacht wordt besteed aan het geweer die zij misschien zien als standaard uitrusting van een soldaat? Kunnen de kleuters een opdracht gezamenlijk uitvoeren? Hoe overleggen zij met elkaar, houden ze rekening met elkaar en kennen zij hun medekleuters door aan te geven wat hun talenten zijn?

Tijd

De ingeschatte tijd voor dit gesprek + activiteit was 60 min.

Activiteit

Aanzet

De kleuters krijgen een filmpje te zien van de Nederlandse landmacht. Dit filmpje werd speciaal ontworpen om kinderen te laten kennismaken met de materialen (zonder nadruk te leggen op het geweer die ook noodzakelijk is bij hun uitrusting) die een militair nodig heeft om te overleven tijdens een missie of een oefening. In het filmpje wordt er geen aandacht gevestigd op geweren en munitie maar wel aan de overlevingsmaterialen zoals drinkfles, gamel, slaapzak, poncho, camouflage, handschoenen, ...

Gesprek na film

“Amai, wat hebben die militairen veel materiaal mee. In die rugzak zit wel 10 kilogram. Dat zou ik niet op mijn rug kunnen dragen.”

“Och, ik wel hoor.”, zegt A., “ik ben sterk.”

“Ach, dan kunnen we dat straks weleens testen. Voor we aan de activiteit beginnen, zullen we dat even testen. Goed?”

A knikt.

“Maar juffrouw, klopt dat wel?”, vraagt T. “Militairen kunnen en mogen toch niet vertrekken zonder geweer. Ze moeten die toch altijd bij zich houden.”

Ik kan T. geen ongelijk geven. Het is inderdaad waar wat hij zegt. Militairen mogen niet vertrekken zonder geweer. Niet op missie en niet op oefening.

“Nee, je hebt gelijk. Dat mogen ze niet. Ik denk dat de militairen die dit filmpje hebben gemaakt jullie ook eens hun andere materialen wouden laten zien. De geweren dat kennen we vaak al maar wist jij dat er zoveel in hun rugzak zat?”

Hij kijkt me aan: “de drinkfles ken ik van mijn papa. We gebruiken er ook zo een als we gaan zoeken. Sommige andere dingen ken ik wel ma ik wist niet dat al die spullen in zo’n rugzak zaten.”

M. zegt: “ dat wist ik ook niet. Al die spullen en dat past er allemaal in.”

“Ja, dat past er allemaal in. Ze hebben een speciale manier van opplooien zodat alles er inderdaad inpast.”

“Maar ik vind dat geweer toch wel ‘cooler’, zegt C. “Dan kan ik de ‘slechten’ neerschieten of de gevaarlijke dieren.”

“Ja, misschien wel, C. Maar zou je dan geen probleem hebben?”

“Wat voor probleem?”, vraagt C.

“Als ik jou op oefening stuur voor twee dagen en je krijgt enkel een geweer mee. Zou je dan geen probleem hebben?”

C. kijkt me met grote ogen aan maar heeft geen antwoord op mijn vraag.

EY. reageert: “dan zou je honger hebben en koud.”

“Inderdaad, dat denk ik ook. Dan heb je niks anders mee en kan je geen eten klaarmaken. Je zou ook niet kunnen slapen, want dan heb je geen slaapzak mee. Je zou ook niet kunnen drinken want je hebt geen drinkfles mee.”

“Och, maar dan zou dat toch moeilijk worden hoor, juf. Zo zonder al die materialen.”, antwoordt AL.

“Dat denk ik ook.”

Na dit korte gesprekje kom ik nog even terug op de afspraak die ik met A. heb gemaakt. We nemen de rugzak en ik laat een kleuter instappen. A. mag deze proberen op te tillen. Dit lukt hem niet maar met de hulp van T. gaat het aardig goed. Daarna willen K. en B. dit ook weleens proberen. Ik laat E. instappen en de jongens tillen hem samen op. Nu willen er ook weleens twee meisjes proberen want ook zij zijn sterk.

N. en AL. tillen samen E. omhoog.

Ik vind dit ook het ideale moment om de begrippen licht/zwaar aan te halen maar ook het herhalen van de begrippen vol/leeg.

Het verloop van de activiteit

De kleuters krijgen een militaire rugzak. Aan de hand van samenwerken moeten ze de materialen verzamelen en deze in de rugzak plaatsen.

In de klas liggen enveloppes verspreid. Deze enveloppes wijzen telkens naar een nieuwe plaats en een nieuwe opdracht die moet worden uitgevoerd. Pas wanneer de opdracht goed is uitgevoerd, verdienen ze het ontbrekende stuk voor in de rugzak.

Ik overloop met de kleuters even wat ik van deze activiteit verwacht. Ik verwacht dat de kleuters samenwerken. Dat ze samen de beslissingen nemen en samen moeten beslissen wie de rugzak draagt, wie de kaarten bij houdt en wie de opdrachten uitvoert. Ik wil graag dat alle kleuters iets kunnen doen dus dat wil zeggen dat we telkens opnieuw moeten zoeken wie het best de activiteit kan uitvoeren.

Uitvoeren van de activiteit

De groep is enthousiast over de activiteit. AL. neemt onmiddellijk de leiding binnen deze activiteit. Ze duidt aan wie de rugzak moet dragen, ze duidt aan wie het best de kaarten bijhoudt en zo voort.

Ik laat haar even stoppen en herhaal nog even de afspraak van het samenwerken.

“Oké, onze rugzak moet worden gedragen. Weten we al of die rugzak veel weegt of niet?”

A. neemt de rugzak vast en tilt hem op: “niet zwaar.”

“De rugzak is nu niet zwaar. Is de rugzak groot of klein?”

A. heeft deze nog steeds in zijn handen: “groot, bijna even groot als ik.”

“Dus we hebben iemand nodig die sterk ik en groot is. Wie zouden jullie dan kiezen?”

Ik zie verschillende vingers in de lucht schieten en merk dat ik zelf iemand zal moeten aanduiden om de rugzak te dragen omdat de kleuters niet onderling beslissen.

Ik duid N. aan om de rugzak te dragen. N. neemt de rugzak op haar schouders.

“Wat kunnen we doen als de rugzak voor N. te zwaar wordt?”

“Dan helpen wij hem dragen.”, antwoordt E.

Ik duid T. aan om de kaarten bij te houden en de opdrachten voor te lezen. D. wordt verantwoordelijk voor de tijd en kijkt samen met mij of de opdracht correct wordt uitgevoerd. Hier nam ik de beslissingen omdat ik de eerste maal reeds merkte dat dit voor hen een moeilijk gegeven was. Ik blijf echter telkens dezelfde stappen ondernemen. Ik leg hen het probleem uit, ga na wat de oplossing is en informeer wie dit zou kunnen oplossen.

Na het verdelen van de verschillende posten is het nu tijd om met de opdrachten te beginnen. De eerste opdracht wordt gegeven aan T..

Hij opent de envelop: "er zit een kaartje in van de poppenhoek. Ga naar de poppenhoek." Alle kleuters lopen naar de poppenhoek. "Waar staat de opdracht?", vraagt hij.

"Aan de achterkant staat een tekening. Dat is de opdracht. Als je het niet begrijpt kan je het altijd vragen."

T. draait de kaart om. "De mutsen moeten in de ene doos en de hoeden moeten in de andere doos."

"Die mutsen zijn baretten en de hoeden zijn kepies. We moeten inderdaad de baretten sorteren van de kepies. Wie zou dat het beste kunnen?"

Opnieuw gaan verschillende vingers de lucht in. Ik laat de kleuters zelf iemand aanduiden maar ik hoor enkel "neen, ik wil dat doen." of "ik kan dat beter."

Ik besluit om zelf een kleuter aan te duiden.

De rest van de activiteit verloopt ongeveer op dezelfde manier. T. vertelt de opdracht. De kleuters vertrekken vol enthousiasme naar de nieuwe plaats. Ik ga na wie de opdracht kan uitvoeren en duid uiteindelijk iemand aan omdat de kleuters het allemaal wensen uit te voeren.

Tussen verschillende activiteit door zie ik dat de rugzak stil aan te zwaar wordt voor N. HH. heeft dit blijkbaar ook gemerkt en stapt op N. af. Ze vraagt of ze kan helpen met het dragen van de rugzak. N. haalt de rugzak van haar schouders en heeft hen aan N. Zij blijkt echter te klein te zijn om deze te dragen. Ze nemen elk een zijde vast van de rugzak en stappen zo verder mee met de groep.

Fiche voor voorbereiden van activiteiten

Wanneer je deze activiteit een tweede keer aanbiedt, duid dan met een groene balpen aan wat je wijzigt.

Omschrijving van de activiteit: interview: gast op bezoek

Ervaringssituatie:

zelfstandig spelen

ontmoeten

explorerend beleven

ontwikkelingondersteunend leren

Organisatie:

klassikale activiteit

groepsactiviteit

BEGINSITUATIE

Groep:

- 2de en 3de kleuterklas
- Hebben regelmatig gasten op bezoek
- Zijn bekend met groepsactiviteiten

Individuele kls:

- N. en A. zijn anderstalige kleuters en kunnen zich moeilijk uitdrukken in het Nederlands.
- R., E., en D. zijn anderstalige kleuters die zich relatief vlot kunnen uitdrukken in het Nederlands.
- T. heeft een grote interesse binnen het thema wegens de hobby van zijn papa

DOELEN

Stage 1: 1 of 2 doelen uit ODET/dominante component godsdienst – steeds met 1 of 2 concrete doelen

Vanaf Stage 2: 2 (tot 4) leerplandoelen/dominante component godsdienst – steeds geconcretiseerd

WO DO 0.6 kinderen drukken zich zo verstaanbaar mogelijk uit en benoemen waar mogelijk de dingen correct.

WO DO 0.6.1 dat houdt in dat ze over woorden en termen beschikken

WO DO 0.6.1.1 voor het benoemen van lichaamsdelen, dieren, planten, gevoelens, waarden, instrumenten, technische vaardigheden en systemen, historische overblijfselen, dingen uit andere culturen, lichaamstaal ...

Concreet: de kleuters kunnen tijdens het gesprek de juiste termen hanteren die eerder in de klas aanbod kwamen zoals baret, kepie, camouflage, uniform, ...

NED S 1.33 Interviews (vraaggesprekken) met leeftijdsgenoten en mensen uit de directe leefomgeving voorbereiden, afnemen en bespreken.

Concreet: de kleuters kunnen een gesprek voeren met de militair die op bezoek is. Ze kunnen hem de geplande vragen stellen, hem zaken vertellen die ze eerder hebben vernomen, ...

AANDACHTSPUNTEN VOOR OBSERVATIE EN BEGELEIDING

Stage 1 en Stage 2: Hier noteer je 2 concrete Ao en 2 concrete Ab gericht op doelen. De link met de beginsituatie moet duidelijk zijn.

Studenten Afstudeerstage noteren deze rubriek op hun dagklapper.

AO: welke vragen stellen zij aan de militair? Hebben zij ondertussen nog andere vragen dan de vragen die werden opgesteld?

AO: vertellen zij zaken aan de gast die ze eerder in de klas hebben gehoord of wensen zij hier meer informatie over.

AB: ik verduidelijk woorden of vragen die moeilijk te begrijpen zijn voor de gast.

AB: ik laat het gesprek vooral over aan de gast en de kleuters maar leg zaken uit die zij moeilijk kunnen begrijpen zodat het verhaal duidelijk is voor de kleuters.

VERLOOP en BEGELEIDING

(wat doet de KL? hoe doet de KL dit? wat doen de kls?)

Verwijs event. naar de nummers uit de rubriek 'INHOUD' doorheen het activiteitenverloop

ORGANISATIE / MATERIAAL

Teken de klas- of zaalschikking op de achterkant van dit blad of op een extra blad bij recto verso afdrukken.

Aanzet (hoe breng je de act. aan? sfeerschepping?)   Godsdienst = aansluiten bij de leef- en belevingswereld

- Kleuters krijgen meegedeeld dat we vandaag een gast op bezoek hebben
- Zetten de kring klaar voor onze gast
- Herhalen samen even de vragen of wat we hem willen vragen

Keuzeproces en keuzeaanbod: zie dagklapper	
<p><u>Speelleersituatie</u> (fasen in de activiteit en begeleiding per fase) Godsdienst = verdieping</p> <p>Noteer ook mogelijkheden voor verbreden en verdiepen (vanaf Stage 2)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ontvangen van onze gast • Ons even voorstellen en de gast zichzelf laten voorstellen • Vertellen dat we enkele vragen hebben voorbereid en nagaan of hij deze wil beantwoorden. • Het gesprek voeren 	<p>De vooropgestelde vragen</p> <p>Militaire materialen (om eventueel te tonen)</p>
<p><u>Afsluiten</u> (terugblik, opruimen,...) Godsdienst = verwerken en verankeren</p> <ul style="list-style-type: none"> • De gast bedanken voor het gesprek • Afscheid nemen van de gast • Terugblik met de kleuters 	

BRONNEN geraadpleegd voor deze activiteit

- Odet
- Ontwikkelingsplan
  - ✓ Leerplannen: Wereldoriëntatie en Nederlands (spreken)
- Cursus: (pag. tot)
- Voorbeeldvoorbereiding: JA/NEE
- Andere informatiebronnen:
- Samengewerkt met:

BIJLAGEN:

Woensdag 24 mei 2017: Een militair op bezoek in de klas.

Bedoeling

Kinderen leren door impressies. Een thema over militairen zonder een militair op bezoek te hebben is natuurlijk niet te verantwoorden. Het is ook een deel binnen mijn onderzoek (zie focus). Ik wil hier de kleuters in gesprek laten treden met onze gast. Wat vertellen zij aan hem en kan hij hen zaken vertellen die hun beeld nog verder doen groeien.

Focus

Welke focus leggen de kleuters binnen dit gesprek? Is hun beeld verrijkt of blijven zij bij de eerdere opgestelde vragen? Hoe reageren de kleuters op de verhalen van de militair? Hoe reageren de kinderen uit oorlogsgebied op de militair in de klas? Is hun reactie veeleer agressief, angstig of stellen zij andere vragen?

Tijd

Voor dit gesprek had ik gerekend op een 30 minuten. Dit gesprek zal uiteindelijk een 45 minuten duren.

Gesprek met de militair

We hebben Sergeant R.R.F. op bezoek. Hij was lid van het luchtcomponent (verdediging en bewaking van vliegvelden) en heeft een buitenlandse missie uitgevoerd.

Ik heb de onze gast afgesproken buiten de schoolpoort. Om veiligheidsredenen en omdat hij niet langer in dienst is, heeft hij besloten om zijn kledij pas aan te trekken binnen de schoolpoorten.

Voor het gesprek heb ik een afspraak met hem gemaakt namelijk de afspraak dat we geen aandacht besteden aan de vraag of hij al ooit iemand heeft neergeschoten. Ik weet dat deze vraag bij hem een ja oplevert maar ik wou dit niet overbrengen op de kleuters. Ik vond dit te zwaarwichtig voor hem en wou de focus op een totaal ander beeld leggen. Wat zal dit even anders uitdraaien!

Doordat de militair zich in de school verkleed, hebben we in de klas nog even tijd. Ik vertel de kleuters wie we op bezoek hebben. Eveneens herhalen wij ook nog even de vragen die we eerder die week hebben opgesteld zodat we een aanknopingspunt hebben maar natuurlijk hoeven de kleuters niet bij deze vragen te blijven. Ze mogen alles vragen wat ze wensen.

We roepen onze gast binnen. In koor roepen de kleuters "soldaatje", "soldaatje", ...

Wanneer hij de klas binnen komt, wordt het stil. Hij groet de kleuters. De kleuters die voorheen recht stonden zitten nu allemaal stil op hun stoel en kijken onze gast recht aan.

Hij stelt zich even voor aan de kleuters en zegt dat de kleuters hem mogen aanspreken met zijn voornaam.

"Ik zie hier heel veel materialen die ik ken. Waar zijn jullie over bezig in de klas?", vraagt hij hen.

AL. heeft als eerste antwoord: "over soldaten. We zijn aan het leren over soldaten. Kijk, we hebben allemaal prenten gezien waar soldaten opstaan. Ze hangen daar aan het bord."

"Ja, ik zie het. Kunnen jullie me wat meer vertellen over wat ze daar allemaal doen?"

AL. vertelt verder: “Ze helpen een gewonde soldaat op die foto want kijk daar steken ze hem in een ambulance en hier redden ze iemand uit het water. Op die foto zijn ze allemaal samen aan het wandelen (marcheren), ...”

“Op die foto zijn ze aan het marcheren. Wij spreken over marcheren. Heeft de juf jullie al vertelt wat marcheren is.” Ik zie alle hoofden van ‘neen’ schudden.

“Kijk, ik toon het jullie even voor of neen, we gaan het allemaal eens samen doen.”

Alle kleuters staan recht. Onze gast legt uit hoe we moeten marcheren, met welke voet we moeten starten, ... Op deze manier kunnen de begrippen links en recht ook even onder de aandacht worden gebracht.

Na het marcheren gaan we verder met ons gesprek.

“Kijk”, zegt T. “Ik heb deze materialen meegebracht.” T. neemt zijn helmen van de kast. Aan de hand van de helmen van T. wordt er gesproken over de kledij van militairen. Hij wordt door de kleuters uitgenodigd om verschillende materialen aan te trekken.

De kleuters wensen dat hij de helm even opzet. Daarna willen ze dat hij de pet (kepie) opzet en als laatste volgt de muts (baret). De kleuters gebruiken niet de woordenschat die van toepassing is maar dit wordt telkens rustig herhaald door onze gast.

“Dit bracht ik mee naar de klas.” K. staat recht en haalt zijn speelgoedgeweer die op de kast ligt. Deze toont hij aan onze gast.

Nota: hij mocht deze van mij in de klas laten liggen maar wel met de afspraak dat hij hem op de kast liet liggen en niet gebruikte om mee te spelen.

“Dit is veel te gevaarlijk om mee te spelen.”

“Maar neen”, reageert K., “Die is niet echt.” “Heb jij nog een echt geweer en heb jij al eens op iemand geschoten.” (1x)

“In het leger had ik inderdaad een echt geweer maar nu niet meer. Ja, ik heb al eens geschoten. Dat doet een militair wanneer hij aan het trainen is om militair te worden. Dat hoort erbij maar toch blijven geweren gevaarlijk. Wanneer je daar niet voorzichtig mee bent, dan kan je daar iemand erg veel pijn mee doen.”

“Ja, dat is toch om op de slechten te schieten. Die moet je toch pijn doen.”, reageert C.

“Denk je dat? Denk je dat wij dit fijn vinden om iemand pijn te doen?” Terwijl hij die vraag aan de kleuters stelt, kijkt hij hen wat strak aan. Hij vertelt verder: “Soldaat zijn is niet zoals wij in de films zien. Het is niet zoals in de films waar we allemaal alleen maar op elkaar schieten. Als je soldaat bent dan moet je veel meer doen dan enkel schieten. Je moet voor de mensen zorgen. Je moet vooral voor de mensen zorgen. Zorgen dat ze huizen hebben zoals wij hebben, zorgen dat ze naar school kunnen zoals jullie, zorgen dat ze veilig kunnen gaan werken zoals jullie dat doen, ... Dat is soldaat zijn.”

De kleuters zijn er stil van geworden. R. merkt dit op en focust zijn aandacht op iets anders. Hij begint over een foto die aan de muur hangt. Op die foto is een parachute te zien. Enkele kleuters wensen te weten of hij dit ook al heeft mogen doen.

Even later staan we opnieuw allemaal recht en oefenen we samen onze sprong uit een vliegtuig.

Na het samen springen, is het tijd om stil te staan bij het groeten. EY stelt een vraag over het ‘groeten’. Ze heeft hem dit zien doen aan het begin van het bezoek en wenst hier nu wat meer informatie over. Ze wilt graag weten hoe ze dat doen en waarom ze dat doen. Hij vertelt hen dat ze

dit doen om 'hallo' te zeggen. Net alsof wij 'dag meneer' of 'dag mevrouw' zeggen, groeten ze op die manier in het leger.

Ook dit wil de groep heel graag samen uittesten en ja, daar staan we dan. Samen groeten we onze gast ... rug recht, borst vooruit, rechterhand aan ons hoofd ...

We nemen terug plaats op onze stoelen en R. (kleuter) steekt zijn vinger in de lucht.

"Bij ons soldaten enkel vechten. Schieten op mensen en pijn doen. Heb jij ook al gedaan?"

We lijken allemaal aangedaan door de opmerking van R. We weten in eerste instantie niet goed hoe we moeten reageren. R. komt uit Oekraïne en heeft de oorlog van dichtbij gezien.

Ik hoor onze gast zijn eerste pleidooi nog eens herhalen maar R. neemt hier geen genoegen mee. Hij klapt zich letterlijk vast aan het been van onze militair.

Ik neem plaats naast R. en neem hem zelf wat dichterbij me. Hij lijkt nood te hebben aan begrip en steun. Iemand die begrijpt wat hij heeft gezien.

Hij blijft zijn vraag maar herhalen en ook al was de afspraak om hier niet op in te gaan ... toch krijgt hij een antwoord op zijn vraag.

"Ik had eigenlijk afgesproken met jullie juffrouw dat ik hier niet zou over spreken en eigenlijk spreek ik daar niet graag over. Ik heb inderdaad al iemand op die manier moeten pijn doen en dat vond ik helemaal niet stoer of cool. Ik vond dat erg want ook al is die persoon onze vijand ... het zijn en blijven mensen. Op iemand schieten is moeilijk en dat doet ook voor mij veel pijn.

Soms kunnen we niet anders. Dan willen we zorgen voor de mensen maar moeten we anderen pijn doen om voor die mensen te kunnen zorgen. Ik denk dat jij dat ook hebt gezien. Dat er mensen voor jou wilden zorgen maar dat ze daardoor anderen moesten pijn doen.

Maar ook de mensen die we pijn doen, worden nadien door onze militairen geholpen. Dan gaan die militaire dokters ook voor die mensen zorgen."

Ik kan het gevoel binnen de klas, op dat moment, niet beschrijven. Zowel de kleuters als wij waren er stil van geworden. Ik denk dat je een speld kon horen vallen.

De kleuters hadden het gevoel die onze gast in zijn verhaal had gelegd precies volledig overgenomen. Het leek erop dat ze plots begrepen dat dit allemaal niet zo simpel was. Schieten op mensen was niet cool of stoer. Neen, ze leken te begrijpen dat het voor heel veel verdriet zorgde.

Ik ben ervan overtuigd dat dit een belangrijk moment was binnen mijn onderzoek. Dit besef en deze realiteit was een duidelijke leerpunt.

De kleuters hadden een eerlijk antwoord op een vraag gekregen. Een antwoord die ze misschien niet hadden verwacht, een antwoord die misschien zwaarder was dan verwacht maar wel een eerlijkheid ... een eerlijkheid die hen een uitzonderlijke kijk bood op iets wat zij anders als cool en stoer aanzagen.

Na dit bijzondere moment was het tijd geworden om afscheid te nemen van onze militair. We gaven hem een laatste groet en zwaaiden hem daarna uit.

Fiche ontwerpen activiteit

Wanneer je deze activiteit een tweede keer aanbiedt, duid dan met een groene balpen aan wat je wijzigt.

Omschrijving van de activiteit: de omloop: bivak

Ervaringssituatie:

zelfstandig spelen

ontmoeten

explorerend beleven

ontwikkelingondersteunend leren

Organisatie:

klassikale activiteit

groepsactiviteit

BEGINSITUATIE

Groep:

- 2de en 3de kleuterklas
- Turnles = dinsdagmorgen en woensdagvoormiddag (na de speeltijd)
- Een omloop is gekend bij de kleuters (echter niet bij het samenwerken)
- Kleuters kunnen allen makkelijk deelnemen aan het parcours.

Individuele kls:

- N. en A. zijn anderstalige kleuters en kunnen zich moeilijk uitdrukken in het Nederlands.
- R., E., en D. zijn anderstalige kleuters die zich relatief vlot kunnen uitdrukken in het Nederlands.
- T. heeft een grote interesse binnen het thema wegens de hobby van zijn papa
- AL. haar opa is gestorven in de tweede oorlog
- CN. heeft hoogtevrees

(vanaf Stage 2)

DOELEN

Stage 1: 1 of 2 doelen uit ODET/dominante component godsdienst – steeds met 1 of 2 concrete doelen

Vanaf Stage 2: 2 (tot 4) leerplandoelen/dominante component godsdienst – steeds geconcretiseerd

BO SF 2.4 De leerlingen zijn bereid tot samenwerken met alle leerlingen.

Concreet: de kleuters kunnen samenwerken met alle kleuters die aan hun groep zijn toegewezen. Ze houden rekening met elkaar en bieden hulp aan waar dit nodig blijkt te zijn.

BO MC 6.1 De leerlingen bewaren en herstellen hun evenwicht bij houdingen en verplaatsingen bij het verplaatsen op een stabiel en onstabiel vlak (balanceren).

Concreet: de kleuters kunnen de activiteiten uitvoeren door hun evenwicht te behouden bij de aangeboden activiteiten.

AANDACHTSPUNTEN VOOR OBSERVATIE EN BEGELEIDING

Stage 1 en Stage 2: Hier noteer je 2 concrete Ao en 2 concrete Ab gericht op doelen. De link met de beginsituatie moet duidelijk zijn.

Studenten Afstudeerstage noteren deze rubriek op hun dagklapper.

AO: hoe voeren de kleuters de opdrachten uit en houden zij rekening met hun partners binnen deze activiteit?

AO: welke kleuters helpen elkaar spontaan en wie houdt er geen rekening met zijn of haar partners?

AB: ik zorg voor duidelijke afspraken met de kleuters. Ik leg de nadruk op het samenwerken en elkaar helpen.

AB: ik pas de activiteit aan voor CN. Wanneer ik merk dat dit noodzakelijk is of ik duid iemand aan die haar kan helpen.

VERLOOP en BEGELEIDING

(wat doet de KL? hoe doet de KL dit? wat doen de kls?)

Verwijs event. naar de nummers uit de rubriek 'INHOUD' doorheen het activiteitenverloop

ORGANISATIE / MATERIAAL

Teken de klas- of zaalschikking op de achterkant van dit blad of op een extra blad bij recto verso afdrukken.

Aanzet (hoe breng je de act. aan? sfeerschepping?)   Godsdienst = aansluiten bij de leef- en beleavingswereld

- Terug koppelen aan het eerdere gesprek – opleiding, samenwerken en hulp bieden (waarom?)
- Opwarmen = tikspel (rondlopen en stilstaan bij horen van de handtrom)

Afspraak: niet op de materialen klimmen en klauteren tijdens het opwarmen.

- Verdelen van de twee groepen (toekennen van een nummer)

Keuzeprocès en keuzeaanbod: zie dagklapper

Handtrom

<u>Speelleersituatie</u> (fasen in de activiteit en begeleiding per fase)	Godsdienst = verdieping	
Noteer ook mogelijkheden voor verbreden en verdiepen (vanaf Stage 2)		2 banken 6 kegels Balk Klimrekken 5 hoepels Plint Zware, dikke mat 6 kleine kegels
<ul style="list-style-type: none"> • Samen overlopen van de oefeningen en voortonen • De oefeningen <ul style="list-style-type: none"> - Haasje over springen (1 bank) - Slalommen tussen de kegels - De balk overstappen (1 balk) - Op het klimrek klimmen (tot aan de linten) (2 klimrekken) - In de hoepels springen (5 hoepels) - De bank over stappen - Op de plint klimmen en naar beneden springen - Over de kleine kegels springen • Groep 1 start bij het “haasje over” • Groep 2 start bij de plint • Alle oefeningen in groep uitgevoerd = samen muur bouwen 		
<u>Afsluiten</u> (terugblik, opruimen,...)	Godsdienst = verwerken en verankeren	
<ul style="list-style-type: none"> • Samen opruimen van het materiaal • Terug blik op de activiteit 		

BRONNEN geraadpleegd voor deze activiteit
<ul style="list-style-type: none"> - Odet - Ontwikkelingsplan ✓ Leerplannen: bewegingsopvoeding Sociaal Functioneren en Motorische Competenties - Cursus: (pag. tot) - Voorbeeldvoorbereiding: JA/NEE - Andere informatiebronnen: - Samengewerkt met:

[Empty rectangular box with a dashed top border]

BIJLAGEN:

Woensdag 24 mei 2017: bivak

Bedoeling

Binnen deze activiteit ligt de nadruk op het samenwerken. Binnen de opleiding zijn militairen op elkaar aangewezen. De activiteiten worden in groep uitgevoerd en niemand van de groep wordt alleen achtergelaten.

Focus

Maken de kleuters de link naar de opleiding van de militairen (gesprek)? Begrijpen zij het belang van het samenwerken om een opdracht tot een goed einde te brengen (als groep)? Hoe verloopt de samenwerking binnen de groepen? Wordt er spontaan hulp geboden door de kleuters wanneer dit nodig blijkt te zijn en aan wie geven zij die hulp (enkel aan vrienden of aan iedereen).

Tijd

Deze activiteit duurde een 50 minuten

Activiteit

Aanzet

We gaan alles samen naar de bewegingszaal. De kleuters nemen plaats op de banken en we starten met een klein gesprekje rondom samenwerken, de opleiding van militairen enz. Ik leg hen uit dat militairen niemand achter laten tijdens hun oefeningen. Een oefening moet worden afgerond en dat doen militairen altijd samen.

Verloop activiteit

Ik verdeel de kleuters in twee groepen omdat dit voor de start makkelijk is. Zo kunnen de twee groepen aan een ander toestel van start gaan. De groepen worden opgemaakt aan de hand van de cijfers. Ik overloop telkens de rij en ken een cijfer toe van 1 en 2 (1,2,1,2, 1,...). Zo kunnen de kleuters zelf hun vrienden niet kiezen. Binnen de samenwerking vind ik dit belangrijk. Samenwerken betekent voor mij dat dit met iedereen mogelijk moet zijn en dat je voor iedereen respect moet opbrengen ongeacht wie hij is. Ik overloop even wat ze moeten ondernemen: samen de activiteiten uitvoeren. Wanneer ze terug zijn bij hun eerste activiteit (als groep) moeten ze samen een muur bouwen. Ik maak de afspraak dat niemand alleen aan de muur mag starten.

In de eerste groep zitten E., N., C., R., A., K., B., T., EY.

In de tweede groep zitten M., J., AL., HH., D., JA., CN., EA

De groepen gaan elk naar hun toestel en aan de hand van mijn handtrom geef ik aan dat ze mogen starten.

Binnen de eerste groep schieten C., B., K., en T. uit de start blokken. Het lijkt op een wedstrijd. Ze wachten niet op de anderen, voeren alle activiteiten zo snel mogelijk uit en doen enkele vrienden zelf pijn door hun ongeduldige gedrag.

In de tweede groep zijn ze iets rustiger van start gegaan maar ook hier wordt niet op elkaar gewacht. Ze voeren de activiteiten uit maar lijken dit enkel voor zichzelf te doen. Ik zie dat CN. bang is om op de plint te klimmen.

Iedereen van haar eigen groep is reeds gestart met de volgende activiteit. CN. staat er gewoon te kijken. Ik zie E. van groep 1 naar CN. toe stappen. Ze toont CN. hoe ze op de plint kan klimmen en helpt haar.

Ik start met applaudisseren. De groepen vallen stil en ze kijken me allemaal aan.

Ik vertel aan allen wat ik juist heb gezien en herhaal de opdracht opnieuw. Ik spreek de wilde kleuters aan en gebruik hier bij de uitleg van wat ik wel graag zou zien.

Iedereen neemt opnieuw zijn plaats in en we gaan opnieuw van start. Ik zie identiek hetzelfde gebeuren bij de eerste groep. C., K., B. lopen opnieuw ver vooruit. R. en A. steken A. en EY. voor. Ik hoor T. hen er enkele malen op wijzen maar het blijft een moeilijk gegeven.

Binnen de tweede groep zie ik iets anders. Daar wordt rekening met elkaar gehouden maar het lijkt niet spontaan te gebeuren. Het lijkt erop dat ze het ondernemen om mij een plezier te doen want telkens ze het ondernemen, roepen ze mijn naam om het te tonen.

Beide groepen merken op dat ik enthousiast reageer bij hulp bieden aan elkaar. Hierdoor creëer ik het feit dat beide groepen door elkaar gaan lopen om elkaar te helpen.

Het helpen van elkaar is natuurlijk wel heel fijn. Het creëert een gevoel van samenhang en ze maken kennis met de basis van samenwerken.

Ik laat beide groepen één groep vormen. We ondernemen nog eens dezelfde activiteit en ik wens dat ze samen over de finish komen.

Enkele kleuters blijven dit zien als een wedstrijd en gaan razendsnel van start. Toch zijn er ook enkele kleuters die het begrijpen dat ze elkaar moeten helpen.

Zij wijzen de anderen hierop of gaan elkaar helpen.

Het is niet de activiteit die ik had verwacht maar het is wel een activiteit die hen heeft laten kennismaken met samenwerken, het belang hiervan en hoe moeilijk dit eigenlijk kan zijn.

Fiche voorbereiden van momenten

Suggestiefiche nr:

Bachelor in het onderwijs: Kleuteronderwijs

Omschrijving spel Humanitaire missies: wat zijn dit nu juist?
Soort spel Multimedia – Foto's, film, ...

Ontwikkelingskansen (Stage 1 : 1 ontwikkelingsdoel met 1 of 2 concrete doelen / Stage 2: 1 leerplandoel met 1 of 2 concrete doelen)

NED 1.23 Taalhandelingen ontwikkelen

S Vragen kunnen en durven stellen aan de leerkracht

NED 1.17 Taalhandelingen ontwikkelen

S Gerichte vragen beantwoorden in verband met betekenis, inhoud, bedoeling, mening enzovoort in concrete situaties

NED 1.20 Taalhandelingen ontwikkelen

S Reageren in gesprekken met eenvoudige, maar relevante vragen of met commentaar

WO DO 0.6 Kinderen drukken zich zo verstaanbaar mogelijk uit en benoemen waar mogelijk de dingen correct.

WO 0.6.1 dat houdt in dat ze over woorden en termen beschikken
DO

Concreet: de kleuters nemen actief deel aan het gesprek. Ze durven de vragen stellen die noodzakelijk zijn om hun kijk op militairen te verrijken en aan te passen. Deze vragen zijn gericht naar de informatie binnen dit thema. De kleuters breiden hun woordenkennis uit door middel van een gesprek passend binnen het thema.

Organisatie en materiaal

- Onthaalkring
- Computer
- Foto's en filmmateriaal die dit duidelijk maken

Verloop

- Overlopen met de kleuters wat er te zien is op de computer (landkaart, personen, ...)
- Uitleggen dat dit humanitaire missies zijn
- Uitleggen van de taken die hierbij horen en waarom ze dit doen (verband leggen met het bezoek van de militair).
- Stilstaan waarom ze dit zouden doen en hoe belangrijk dit is

Variatie / verdiepen (gradatie) – verbreden

- Uitleg wordt ingekort – aanbieden in verschillende stappen

Bijlagen

Dinsdag 30 mei 2017: humanitaire missies: wat is dit nu eigenlijk?

Bedoeling

Dit lijkt een herhaling van wat onze gast ons reeds vertelde. Aan de hand van dit gesprek wil ik echter nagaan of die impressies nog aanwezig zijn bij de kleuters. Door omstandigheden zitten er enkele dagen tussen ons laatste gesprek en nu (weekend en een dag ziekte).

Focus

Zijn de eerdere impressies blijven hangen? Hebben zij, na enkele dagen, nog steeds een ander beeld van militairen of is hun focus opnieuw gericht op het schieten. Begrijpen de kleuters beschermen en verdedigen de belangrijkste taken zijn van militairen? Begrijpen zij dat het oorlog voeren vooral van toepassing is als men geen andere keus heeft en hoe reageren zij hierop?

Tijd

Ik heb voor dit gesprek een 10 à 15 minuten gerekend.

Gesprek

Op de computer staat een afbeelding open. Deze afbeelding toont aan waarvoor defensie staat op maat van (lagere) schoolkinderen.

Toch wil ik dit hanteren voor het gesprek.

“Ik wil vandaag met jullie praten over ‘humanitaire missies’.”

De kleuters kijken me aan. Ik zie bijna vraagtekens in hun ogen. ‘Humanitaire missies’ was zo abstract voor hen.

“Dit zijn wel hele moeilijke woorden. Misschien kunnen we samen onderzoeken wat ze willen zeggen. Wie weet er nog wat militairen allemaal doen?”

M. steekt haar vinger op. “Ze zorgen voor de mensen.”

“Ja, inderdaad, hun grootste taak is zorgen voor de mensen. Zouden ze dat enkel maar bij ons doen.”

AL. reageert: “Neen, dat doen ze ook in andere landen.”

“Klopt. Soms gaan militairen naar andere landen om daar ook voor de mensen te zorgen. Dat zijn die humanitaire missies. Ze reizen naar een ander land om daar dan andere militairen te gaan helpen. Op de tekening die je ziet, staat er eigenlijk geschreven/getekend wat ze allemaal doen. Wat denken jullie dat ze allemaal doen?”

D. reageert: “zorgen voor de mensen.”

“Ja, inderdaad, ze zorgen voor de mensen door hen te beschermen. Door te zorgen dat anderen hen geen pijn kunnen doen. Soms doen ze dat ook bij ons. Dan beschermen en verdedigen ze onze veiligheid.”

HH. gaat verder: “maar soms moeten ze toch ook iemand pijn doen om voor een ander te kunnen zorgen.”

Ik knik. “Soms moeten ze dat inderdaad doen. Maar zoals onze militair ons reeds vertelde, vinden zij dat ook erg. Weet je wat ze nog zouden doen op zo’n missie?”

De kleuters schudden met hun hoofd van neen.

“Het gebeurt dat ze helpen bij het bouwen van huizen en scholen. Zo zorgen ze ervoor dat iedereen veilig kan wonen en dat ook iedereen naar school kan.”

“In welke landen gebeurt dit dan?”, vraagt T.

“Dit kan overal in de wereld zijn.”

“Weet jij waar de militair heeft gezeten die bij ons op bezoek was? Hij is ook op zo’n reis gegaan.”, vraagt T.

“Hij zat in Afrika. Weet je waar dat ligt?”

Hij schudt van neen. Ik neem er een andere kaart bij en toon het hem.

AL. staat recht en komt bij me staan. “Juffrouw, ik moest zo denken aan een liedje die K3 zingt. ‘Superhelden en soldaten horen bij elkaar. Soldaten zijn eigenlijk superhelden dan.’”

**Ik kon het niet mooier verwoorden dan AL. of K3.
Soldaten en superhelden die horen inderdaad bij elkaar.**

Fiche voorbereiden van momenten

Suggestiefiche nr:

Bachelor in het onderwijs: Kleuteronderwijs

Omschrijving spel Een gesprek: vertrouwen en vriendschap
Soort spel Godsdienst

Ontwikkelingskansen (Stage 1 : 1 ontwikkelingsdoel met 1 of 2 concrete doelen / Stage 2: 1 leerplandoel met 1 of 2 concrete doelen)

GO D 4.1.a dit houdt in dat ze uitdrukken waarom ze bepaalde mensen (vooral leeftijdsgenoten) bijzonder waarderen.

GO D 4.1.b dit houdt in dat ze onderkennen en verwoorden wat vriendschap is:

- In verhalen uit jeugdboeken
- In Bijbelverhalen als: - David en Jonathan (1S)

GO D 4.1.d dit houdt in dat ze leren verwoorden wat echte vriendschap kenmerkt: vertrouwen, eerlijkheid, aandacht, bevestiging, tederheid, trouw, ...

Concreet: de kleuters kunnen verwoorden wat vriendschap en vertrouwen is. Ze kunnen hier voorbeelden van geven (vriendschap en vertrouwen). Ze kunnen aangeven wanneer iemand hun vriend is en waarom die persoon hun vriend is.

Organisatie en materiaal

- In de turnzaal (aanzet voor BM)

Verloop

- Korte mededeling van de nieuwe activiteit (samenwerken en elkaar begeleiden – geblinddoekt)
- Enkele vragen hier rond: wat zouden we daarvoor moeten doen (luisteren naar onze vriend)?
- Vertellen: verhaal over vriendschap “de verloren zoon” (gedeelte rond vrienden).
- Wat is dat nu juist een vriend?
- Hoe weten we dat onze vriend juist is als wij niks kunnen zien? (Vertrouwen)
- Wat is dat ... vertrouwen?

Variatie / verdiepen (gradatie) – verbreden

- Aantonen wat vriendschap is met foto's en/of film
- Aantonen van vertrouwen aan de hand van een spel spelen (begeleiden – elkaar opvangen - ...)

Bijlagen

Dinsdag 30 mei 2017: Godsdienst: vertrouwen en vriendschap

Bedoeling

Binnen deze activiteit wil ik nagaan of de kleuters begrijpen wat vriendschap en vertrouwen zijn.

Focus

Hoe omschrijven kleuters vriendschap en vertrouwen? Kunnen zij dit beschrijven?

Tijd

Een 15 à 20 minuten zijn hier van toepassing ... de activiteit zal uiteindelijk minder lang duren.

Godsdienst moment

Ik vertel hen het verhaal van de "verloren zoon" maar omdat het specifiek over vrienden gaat vertel ik hen het verhaal op een andere manier.

Een jonge man had van zijn papa veel geld gekregen. Iedere avond gaf hij wel een feestje. Omdat hij zoveel geld had was hij bevriend met iedereen.

Op een dag bleek al zijn geld op te zijn. Hij had te veel feestjes gegeven. Al zijn vrienden verdwenen. Nu hij geen geld meer had, waren er ook geen vrienden meer.

De jongeman vertrok opnieuw naar huis. Daar was hij altijd welkom. Met of zonder geld.

"Waren die mensen zijn vrienden?" Enkele kleuters knikken maar de meeste kleuters zeggen niks. M. spreekt me aan: "Ja, het waren zijn vrienden maar niet voor lang. AL. is mijn vriendin. Ze speelt met zij tijdens de speeltijd. Maar soms is ze ook mijn vriendin niet omdat ze met iemand anders wil spelen."

Welke vragen ik ook stelde aan de kleuters. Er kwam geen duidelijk antwoord rond vrienden zijn. Ze gaven telkens een opsomming waarom ze wel vrienden waren met iemand of waarom niet maar uiteindelijk bleek dit erg wispelturig te zijn.

Ze waren vrienden omdat ze samen konden spelen maar wanneer ze met iemand anders wilden spelen waren ze geen vrienden meer. Ze waren vrienden omdat iemand een koekje met hem deelden maar wanneer dit niet gebeurde waren ze geen vrienden meer. Ze waren vrienden tot ze iets met elkaar moesten delen.

Ook bij het begrip vertrouwen kwam er vanuit de kleuters weinig reactie.

Vriendschap legde ik uit als:

Vrienden met elkaar zijn is zorgen voor elkaar en delen met elkaar. Dat wil zeggen dat je elkaar altijd graag ziet. Ook wanneer die vriend iets doet wat wij eigenlijk niet zo leuk vinden.

Vertrouwen legde ik uit als:

Wanneer we iemand vertrouwen dan geloven we die persoon zonder dat we andere vragen gaan stellen.

Op basis hiervan wordt een activiteit uitgevoerd.

Fiche voorbereiden van momenten

Suggestiefiche nr:

Bachelor in het onderwijs: Kleuteronderwijs

Omschrijving spel Ik vertrouw je
Soort spel Bewegingsmoment

Ontwikkelingskansen (Stage 1 : 1 ontwikkelingsdoel met 1 of 2 concrete doelen / Stage 2: 1 leerplandoel met 1 of 2 concrete doelen)
BO MC 5.8.1 de leerlingen bieden aangepaste hulp in veilige bewegingssituaties.
BO MC 5.8.2 de leerlingen helpen elkaar bij samenwerkingsverbanden.
MUZO BEX 5.2 dat houdt in dat ze: samen een bewegingsopdracht of – verhaal uitvoeren.
Concreet: de kleuters begeleiden hun partner bij deze activiteit. Ze loodsen hun partner op een veilige manier naar het vooropgestelde eindpunt. Ze doen dit door hulp te bieden aan hun partner door te benoemen wat de partner moet ondernemen.

Organisatie en materiaal

- In de turnzaal
- Kegels
- Een bank
- 9 blinddoeken

Verloop

- Vooraf: Godsdienst moment: vriendschap en vertrouwen
- Kleuters staan per twee, een van de kleuters heeft een blinddoek op, de andere kleuter begeleidt hem door de kegels en over de bank.
- Daarna wisselen de kleuters om

Variatie / verdiepen (gradatie) – verbreden

- Zonder blinddoek wordt de activiteit uitgevoerd maar opdrachten worden wel door medekleuter gegeven
- Een kleuter voert uit terwijl de anderen aanwijzingen geven
- Ik begeleid de kleuter op basis van aanwijzingen van anderen

Bijlagen

Dinsdag 30 mei 2017: bewegingsmoment: ik vertrouw je

Bedoeling

Ik wil de kleuters laten kennis maken met het begrip vertrouwen door hen een spel aan te bieden die hierop oefent. Vertrouwen is voor de kleuters een heel abstract begrip en misschien kan dit spel dit wat duidelijker maken.

Focus

Vertrouwen de kleuters hun medekleuters ... laten zij zich op deze manier leiden? Hoe reageren de kleuters op het afhankelijk zijn van iemand anders?

Tijd

10 à 15 minuten

Moment

Als aanzet hebben we gesproken over vriendschap en vertrouwen maar het werd duidelijk dat dit een heel abstract begrip is voor de kleuters.

Ik had dit bewegingsmoment reeds gepland met de bedoeling om na te gaan of de kleuters zich konden laten leiden of ze op die manier konden samenwerken en hoe dat voelde om je vriend zo te laten helpen. Hoe voelde het om op iemand te moeten vertrouwen?

Echter wordt dit nu de ideale oefening om vertrouwen duidelijk te maken aan de kleuters.

In het midden van de zaal staan 6 kegels en een bank. De kleuters staan per twee voor de kegels. Een van de kleuters draagt een blinddoek en de andere kleuter is verantwoordelijk. Het is de bedoeling dat zij de geblinddoekte kleuter van punt a naar punt b brengen.

M. en AL. vormen samen een groepje. M. is als eerste geblinddoekt. AL. trekt haar mee en al snel hoor ik M. roepen dat ze langer moet stappen. AL. trekt haar enkel maar vooruit.

Ik laat hen even stoppen en leg uit aan AL. dat ze wel moet spreken tegen M.

“Als jij haar niks vertelt, dan kan zij jou ook niet vertrouwen. Je moet haar vertellen wat ze moet doen en zij moet jou geloven zonder zelf te kunnen kijken.”

Ze starten opnieuw. Ditmaal is AL. een stuk rustiger.

“Ik neem je hand vast. We gaan nu door kegels stappen. Je mag gewoon achter mij stappen.”

Ik hoor hoe T. zijn vriend begeleidt binnen deze activiteit.

“We gaan nu tussen de kegels stappen. Een stap vooruit en dan zal ik je tonen hoe je moet draaien.”

Hij legt zijn handen op de schouders van zijn vriend en draait hem in de juiste richting.

Wanneer ze bij de bank komen

“Je moet je voet omhoog doen. Een klein beetje vooruit en dan op de bank gaan staan. Nu je andere voet.”

Bij R. en A. verloopt deze activiteit moeizaam. R. haalt zijn blinddoek af en rent gewoon achter A. aan. Ik wijs hem hierop maar zelf dan lijkt dit geen effect te hebben.

Ik beslis om even over te nemen en leidt R. en A. door het parcours. Ieder op zijn beurt begeleid ik hen.

CN. en HH. werken samen. Ik zie dat CN. huilt. Ze durft niet. Wat als HH. het fout zegt en ze valt. Of HH. doet haar pijn. Ik leg uit aan CN. dat dit nu juist vertrouwen is. Geloven dat je vriend zo goed voor je zal zorgen dat er met jou niks gebeurd. Ik vraag haar of ze mij vertrouwt. Of vertrouwt ze HH. en mij misschien wel samen.

Samen met HH. begeleid ik haar door het parcours.

Na de activiteit staan we nog even stil bij de link met onze militairen. Zoals ik uitlegde aan CN., herhaal ik dit nog even voor alle kleuters.

“Vertrouwen betekent geloven dat je vriend zo goed voor je zal zorgen dat er niks erg met jou kan gebeuren. Dit is voor militairen erg belangrijk want wanneer zij voor iemand anders moeten zorgen, moeten zij er ook zeker van zijn dat hun vrienden altijd voor hen zullen zorgen. Daarom zijn vrienden bij militairen heel belangrijk. Vrienden waarmee ze kunnen samenwerken en die ze door en door vertrouwen.”

ZA 1 : De militaire themahoek – De militaire hulppost

▪ **Spelvorm/ervaringssituatie**

Rollenspel/ zelfstandig spelen (ZS)

▪ **Ontwikkelingskansen**

Sociale ontwikkeling

19) rollen spelen

Concretisering: de kls spelen/imiteren militairen na. Dit doen ze op basis van hun eigen impressies en de latere aangeboden impressies.

Denkontwikkeling:

62) kennis en ervaringen (→ creatief) voorstellen

Concretisering: de kls zetten de opgenomen ervaringen en kennis om in een actief rollenspel waar imitatie van deze kennis en ervaringen voorop staat.

▪ **Materiaal**

- Militaire kledij
- Veldbed, slaapzak, drinkflessen, gamellen, poncho, camouflagemateriaal, ...
- Verzorgingsmaterialen, stethoscoop, ...

▪ **Verwachte activiteit van de kls:**

▪ **Spelsuggestie**

- Imiteren van militairen
- Imiteren van het medische component
- Imiteren van een missie
- Imiteren van een oefening
- ...

▪ **Opdracht**

▪ **Aandachtspunten voor observatie en begeleiding**

AO: welke ideeën brengen de kls zelf aan tijdens het rollenspel?

AO: welke kls kunnen een rollenspel spelen?

AB: ik bied de kls nieuwe ideeën aan tijdens het rollenspel.

AB: ik bied de hoek aan de kls stap voor stap aan zodat er telkens iets nieuws te ontdekken valt.

▪ **Verbreden (2)**

De kls moeten een kaart opstellen voor ze aan hun parcours kunnen beginnen (taalontwikkeling)

De kleuters moeten bijhouden waar ze allemaal zijn geweest op missie (landkaart) (denkontwikkeling)

▪ **Verdiepen (2)**

Makkelijk:

De kls zijn vrij in het rollenspel en beslissen zelf hoe ze dit aanpakken en welk materiaal ze hanteren.

Moeilijk:

De kls moeten een verplichte opdracht uitvoeren en hierbij de taken zelf verdelen. Bijvoorbeeld: de kls moeten samen een oefening uitwerken. Wat ondernemen ze? Wat hebben ze nodig? ...

Observaties binnen de themahoek

Maandag 22 mei 2017

Korte observatie terwijl ik een beeldende activiteit begeleid

Aanwezig

De volgende kleuters zijn aanwezig in de hoek: K., C., B., en E.

Zoals te lezen valt in de fiche werden er verschillende materialen aangeboden. Deze materialen hebben betrekking op het militaire maar er wordt geen aandacht gevestigd op geweren.

Terwijl ik een beeldende activiteit begeleid merk ik vier kleuters op in de themahoek. Zonder dat zij het opmerken blijf ik even kijken naar hun spel. Ze hebben alle vier een uniform aan en in de klas hebben ze enkele borstels gevonden. Deze borstels blijken nu dienst te doen als geweren.

“Ik ben de chef.”, zegt E., “mijn geweer is het grootste dus ben ik de baas van jullie.”

“Nee, dat ben je niet. We zijn allemaal soldaten maar C. en jij kunnen wel de slechten zijn. Dan moeten wij jullie ‘dood’ schieten.”, reageert K.

“Maar ik wil de slechte niet zijn.”, antwoordt E.

“Ik ook niet.”, antwoordt C.

“Maar allemaal de goede zijn, gaat ook niet.”, zegt B.

Door omstandigheden word ik even afgeleid. Wanneer ik terug op kijk, zie ik dat de rollen verdeeld zijn.

Ik zie de kleuters door de klas hollen, met de borstels in de aanslag.

B. gaat achter de kast zitten en K. verstopt zich in de onthaalkring.

“Pang, pang,” hoor ik iemand roepen.

“Nee, dat kan niet!”, roept E., “je kan me niet hebben gezien.”

Boos loopt ze terug naar de hoek en gaat ze op de bank zitten.

De andere kleuters spelen verder. Het spel blijft ongeveer identiek. Ik beslis om eenmaal in te grijpen. Niet om hun spel te verstoren maar wel omwille van het feit dat ze iets te wild worden in de klas en geen rekening houden met de andere kleuters.

Ik vind het belangrijk om hen hieruit te leggen dat ik respect heb voor hun spel maar dat dit ook wederzijds moet zijn voor de anderen. Ze mogen de anderen niet storen in hun spel.

Observaties binnen deze hoek op maandag 22 mei 2017

In de loop van de dag observeer ik nog enkele malen dezelfde themahoek. De leerkracht in de klas heeft beslist dat de thematische hoek eerst door iedereen eens moet worden bezocht voor men er een tweede maal in kan. Ik kan deze beslissing begrijpen omdat iedereen weleens de nieuwe hoek/materialen wenst uit te testen maar voor mijn onderzoek ik dit niet zo interessant.

Wat ik echter wel opmerk die dag is dat alle kleuters die in deze hoek gaan spelen ongeveer hetzelfde spel gaan spelen. Ze trekken de kleren aan en creëren geweren uit materialen zoals borstels, handen, latten, enz.

Ik laat de kleuters hun spel spelen en verstoort dit spel niet. Pas wanneer ik merk dat ze geen respect hebben voor de andere kleuters wordt er ingegrepen maar dan nog zal ik hun spel niet aanpassen.

Woensdag 23 mei 2017

Observatie van de themahoek

Aanwezig

In de hoek zijn K., B., M. en AL. aanwezig.

Alle kleuters hebben een uniform aangetrokken. K. heeft ook een mondkapje voor zijn gezicht en rond zijn nek hangt een stethoscoop. B. ligt op het bed.

M. draagt een uniform maar op haar hoofd staat een chirurgische muts. AL. zit op de bank. Zij draagt een uniform met daarbij een kepie.

Terwijl ze het spel spelen, probeer ik hen zo onopvallend mogelijk te observeren.

“We moeten hem helpen. Hij heeft veel pijn.” K. neemt zijn stethoscoop en drukt deze op de borst van B. “In en uit ademen, a.u.b.”

B. ademt in en uit. “Een ‘slechte’ heeft me neergeschoten. Ik heb pijn aan mijn buik.”

“Ik ben de dokter van de soldaten. Ik ga heel goed voor je zorgen zodat je snel weer beter wordt.” K. neemt enkele klevers en kompressen uit de verzorgingstas. Hij trekt deze open en kleeft deze op de buik van B.

“Een spuit, soldaat.?” K. richt zich tot M. M. neemt een spuit uit de tas. Ze trekt de spuit helemaal open en geeft hem aan K.

Hij zet de spuit op de arm van B. en duwt de spuit helemaal naar beneden.

...

B. is hersteld. Samen met AL. loopt hij rond in de klas. Ze spelen ‘soldaatje’ maar ik merk op dat ze samen spelen. Er is niet één ‘goede’ en één ‘slechte’. Ze zijn allebei ‘goede’.

AL. en B. geven elkaar aan waar ze moeten stappen.

M. en K. leggen de materialen op hun plaats.

Ik zie AL. neervallen.

“Help, help!”, roept B.

K. en M. komen aangerend. Ze ondersteunen AL. en brengen haar naar bed.

“Wat is er gebeurd?”, vraagt K. Hij heeft de stethoscoop in zijn hand.

Ik zie hem deze telkens op en neer bewegen.

“Ze hebben geschiet op haar.”, zegt B.

“Auw”, kreunt AL., “mijn been doet zo’n pijn.”

M. haalt de verbanden uit de kist en samen met K. brengt ze deze aan rond het been van AL. Ook rond het hoofd van AL. wordt een verband aangebracht.

“Heb jij ergens pijn B.?”, vraagt M.

B. schudt zijn hoofd.

“Mag ik nu eens de dokter zijn van de soldaten?”, vraagt hij.

Dinsdag 30 mei 2017

Observatie van de themahoek

Focus

Welk spel spelen de kls in de thematische hoek? Hoe gaan zij om met de materialen? Wordt het spel gewelddadig bij dit thema?

Aanwezig

In de hoek zijn HH. en C. aanwezig

C. klimt op de tafel zie in de hoek staat. Hij wenst een kookpot te nemen uit de keuken.

Beide kleuters hebben een kepie aan.

“Wat zijn jullie aan het doen?”

“Ik ben een militair.”, zegt hij, “ik ga koken voor de andere militairen.”

“Och, maar jij hebt ook een spuit vast, zie ik. Is er iemand gewond?”

“Neen” is zijn reactie.

“Och, gelukkig maar.”

Hij gaat verder in de keuken. HH. brengt hem een kookpot.

Hij vult deze met water en vertelt HH. wat zij moet ondernemen. Ze moet zout in de kookpot doen, wat macaroni en daarna moet ze goed roeren.

Hierna moeten ze wachten tot het eten klaar is.

Side nota:

Ik besliste binnen deze observaties om deze te noteren die echt een verschil lieten zien binnen mijn onderzoek.

Natuurlijk heb ik ook momenten gefilmd waar de kleuters materialen aan het onderzoeken waren: aan- en uittrekken van de kledij.

Waar ze gewoon aan het experimenteren waren met de aangeboden materialen zoals het hanteren van de drinkflessen, de gamellen en de verzorgingspullen.

Dit waren momenten waar niet echt een spel aanwezig was maar waar men vooral op ontdekking ging. Een ontdekking van materialen die blijkbaar nog niet gekend waren.

Ik merkte dit vooral op bij de kleuters van de tweede kleuterklas. Zij speelden vaker naast elkaar en ontdekten vooral de materialen.

ZA 2: De bouwhoek

▪ **Spelvorm/ervaringssituatie**

Spelen met dingen: vormgevend spel/ Zelfstandig Spelen (ZS)

▪ **Ontwikkelingskansen**

Sociale ontwikkeling

21) samenwerken

Concretisering: de kls kunnen samen spelen in de bouwhoek en al samenwerkend een constructie creëren.

Muzische ontwikkeling

41) muzisch omgaan met materialen en beelden

Concretisering: de kls bouwen een constructie met verschillende materialen die passend zijn binnen het thema.

▪ **Materiaal**

- Blokken
- Figuren
- Voertuigen

▪ **Verwachte activiteit van de kls:**

▪ **Spelsuggestie**

- Helpen bij het opbouwen van een stad
- Beschermen een stad
- Gaan op missie
- ...

▪ **Opdracht**

▪ **Aandachtspunten voor observatie en begeleiding**

AO: welke kls kunnen op basis van hun fantasie met het bouwen van start gaan?

AO: welke kls vragen extra materialen en integreren de verschillende hoeken?

AB: ik bied de kls suggesties aan tijdens het bouwen

AB: ik stimuleer de kls om samen te werken en andere hoeken te integreren

▪ **Verbreden (2)**

De kls bouwen een opdrachtkaart na en/of volgen een stappenplan tijdens het bouwen (taalontwikkeling)

De kls moeten een bepaald aantal blokken gebruiken van een bepaalde kleur (denkontwikkeling)

▪ **Verdiepen (2)**

Makkelijk:

De kls spelen vrij met de blokken/de figuren en hoeven niet in het thema te blijven.

Moeilijk:

De kls krijgen wegwerp materiaal aangeboden en moeten dit in hun spel verwerken.

Observatie van de bouwhoek

Dinsdag 22 mei 2017

Focus

In de bouwhoek liggen kleine soldaten. Terwijl ik in de thematische hoek geen geweren heb aangeboden is dit in de bouwhoek wel het geval. Voor welk spel zorgt dit? Is het spel gewelddadiger door deze toevoeging?

Aanwezig

In deze hoek zijn op dat moment drie kleuters aan het spelen namelijk T., R., en E. In deze hoek liggen zowel blokken als militaire figuren. Deze militaire figuren hebben wel geweren. Deze werden aangeboden door de leerkracht van de klas.

Het spel gaat van start met E. en T.
R. komt er pas later bij.

Aan de start van het spel zijn zowel E. als T. de figuren aan het plaatsen. Ze hebben met de houten blokken verschillende secties gebouwd. In deze secties plaatsen ze nu verschillende figuren. Zo heeft T. een sectie voor zijn vliegtuigen en een sectie voor zijn popjes.
E. heeft een sectie voor de voertuigen en een sectie voor haar figuren.

“Ik ga een kiezen om stuk te schieten.”, zegt T. tegen E., “deze heb ik stuk geschoten. Nu zijn al je vliegtuigen stuk.”

“Nog niet beginnen, T. Ik ben nog niet klaar.”, reageert E.

Ze spelen nog een geruime tijd zo naast elkaar. Ze blijven verschillende secties bouwen en figuren plaatsen rond deze secties. Er is weinig contact tussen de twee kleuters.

“Kijk, naar mijn soldaten.”, zegt T. “Ik ga ze allemaal hier zetten. Zo kunnen zij mijn vliegtuigen beschermen.”

“Mag ik nu meespelen?”, vraagt R. Hij neemt plaats naast T. en neemt de doos met blokken.
R. krijgt van T. verschillende figuren. R. neemt de doos van de kast en giet deze volledig uit.
Voor de vliegtuigen van T. plaatst hij de overige figuren.

“Dat zijn onze soldaten. Zij bewaken onze voertuigen. Kijk, ze staan zelf in de voertuigen.”, zegt T.

R. toont aan T. een tank die hij heeft gevonden. “Hier moet je bang voor zijn. Dat is een groot kanon. Dat kan alle zo stuk schieten.”

R. neemt een vliegtuig. Hij vliegt over de tafel heen en weer.

“Pfieuw, pfieuw, ... ik vlieg. Ik ben op zoek.”, zegt R.

“Wat zoek je dan? Slechteriken!?”, vraagt T.

“Ja, slechteriken, kijk daar ... daar zitten slechteriken.” Hij wist naar de figuren van E.

“Neen, dat zijn geen slechteriken. Zij zorgen voor mijn voertuigen. Ze die aan het bewaken.”, reageert E.

T. komt naar me toe. “Wij zijn de voertuigen aan het bewaken maar we hebben geen materialen meer.”

“Och, tegen wie bewaken jullie de vliegtuigen?”

“Tegen de slechteriken.”, zegt R.

“En jij, E. Tegen wie bewaak jij de voertuigen?”

“Ook tegen de slechteriken.” Is haar antwoord.

“Dan werken jullie samen.”, merk ik op.

“Neen, wij bewaken onze voertuigen tegen de slechteriken daar.” Hij wijst naar de figuren van E.

“Maar E. bewaakt haar voertuigen tegen jullie slechteriken. Wie zijn dan de slechteriken?”

T. kijk me een lange tijd aan. “Dan zijn wij allebei de slechteriken of de goede.”

Ik knik en hij vraagt me hoe dat kan. Hoe kunnen wij nu de goede en de slechte samen zijn. Ik leg hem uit dat militairen mensen zijn. Die mensen zijn altijd militairen in een bepaald land. Wanneer ze moeten zorgen voor iemand of iemand moeten bewaken is dat altijd tegen de “slechte” maar die andere militairen zien de bewakers (militairen) dan als de ‘slechte’.

“Ik heb ooit eens een film gezien. Daar namen de ‘slechte’ benzine uit de wagens van de militairen. Zij waren dan toch geen ‘goede’?”

“Neen, voor ons misschien niet maar die ‘slechte’ denken daar dan anders over omdat hun baas hen dan iets anders verteld.”

Ik weet niet of hij dit helemaal begrijpt maar ik denk het wel. T. stapt terug naar de tafel.

“Als jij je figuren hier plaatst, dan kan jij ons ook helpen bewaken.”

E. verplaatst haar figuren.

ZA 3 : ONTWERPEN mijn eigen militair

▪ **Spelvorm/ervaringssituatie**

Spelen met dingen – vormgevend spel – Explorerend Beleven/Ondersteunend Leren

▪ **Ontwikkelingskansen**

Ontwikkeling van de zelfsturing

80) plannen maken

Concreet: de kls bedenken welk speelgoed zij wensen te maken, hierna maken zij een plan van hun werkwijze en de te volgen stappen.

Muzische ontwikkeling

41) muzisch omgaan met materialen en beelden

Concreet: de kls kunnen hun eigen creativiteit hierin plaatsen en houden rekening met enkele voorop gelegde doelstellingen.

▪ **Materiaal**

- Papier
- Potloden
- Stiften
- Lege mannen die zij dan kunnen versieren naar hun eigen wensen

▪ **Verwachte activiteit van de kls:**

▪ **Spelsuggestie**

▪ **Opdracht**

De kls krijgen allen een papieren man. Die militair moeten ze een uniform aanmeten door rekening te houden met hun eigen fantasie.

Ze moeten kunnen vertellen waarom ze voor dit uniform hebben gekozen.

▪ **Aandachtspunten voor observatie en begeleiding**

AO: welke kls kunnen planmatig te werk gaan?

AO: welke kls komen tot vormgeving van het uniform?

AB: ik stel gerichte vragen bij het plannen.

AB: ik stimuleer het gebruik van verschillende materialen

▪ **Verbreden (2)**

Taalontwikkeling

76) kennismaken met geschreven taal

Concreet: na het opstellen van het plan kunnen zij een stappenplan opstellen. Zo kunnen zij hun ontwerp doorgeven aan andere kls. Zij ontdekken dat zij doormiddel van schrift een boodschap kunnen overbrengen.

Denkontwikkeling

62) kennis en ervaringen (creatief) voorstellen

Concreet: zij kunnen hun eerdere ervaringen aanspreken (betreffende het materiaal) om zo tot een nieuwe realisatie te komen.

▪ Verdiepen (2)

De kls tekenen vrij een uniform. Zij gaan niet planmatig te werk.

Er worden minder materialen aangeboden.

De kls krijgen extra materialen om mee te werken. Deze kunnen ze gebruiken als extra versiering of dienen om hun constructie te verbeteren.

De kls moeten een op voorhand vast gelegde techniek gebruiken in hun ontwerp (uitknippen van ogen, uitknippen van voeten, opnaaien van haar, ...)

Side nota:

Deze fiches werden aangeboden binnen dit thema maar hebben geen specifieke observatiegegevens omdat deze niet relevant waren binnen mijn onderzoek.

ZA 4 : DE BEWEGINGSHOEK

▪ **Spelvorm/ervaringssituatie**

Bewegingsspel/ Explorerend Beleven (EB)

▪ **Ontwikkelingskansen**

Motorische ontwikkeling

44) grootmotorisch bewegen (basisbewegingen)

Concreet: de kls kunnen complexere basisbewegingen uitvoeren zoals voorwaarts, op een been en zijwaarts springen. Dit kunnen zij uitvoeren met en zonder de bank als ondersteuning.

Motorische ontwikkeling

52) Fysieke fitheid verwerven

Concreet: de kls kunnen een geruime tijd fysieke inspanning volhouden.

▪ **Materiaal**

Een bank, enkele matjes, een elastiek, verschillende opdrachtkaarten.

▪ **Verwachte activiteit van de kls:**

▪ **Spelsuggestie**

Op de bank: op deze bank kunnen ze springen. Ze kunnen over de bank springen. Op en over de bank springen. Met handen over de bank springen zoals haasje over. Zonder de handen over de bank springen. Ze kunnen van de bank springen. De matten liggen onder de bank of naast de bank zodat de veiligheid van de kls gegarandeerd blijven.

Een elastiek: hier kunnen de kls elastieken. Bij deze activiteit is er mogelijkheid om opdrachtkaarten te gebruiken. Dit is echter geen verplichting. De kls die deze activiteit kunnen uitvoeren zonder de opdrachtkaarten mogen dit zo ondernemen.

Een stuiterbal: aan de hand van de stuiterbal moeten de kinderen proberen de kegels om ver te gooien.

Verschillende opdrachtkaarten: op deze kaarten staan verschillende grond oefeningen die de kls kunnen uitvoeren zoals op 1 been springen, jumping jacks uitvoeren, ... De kls kiezen vrij of ze hier gebruik van wensen te maken.

▪ **Opdracht**

▪ **Aandachtspunten voor observatie en begeleiding**

AO: Welke kls kunnen de oefeningen aan een vlot tempo uitvoeren en houden dit ook vol?

AO: Welke kls gebruiken de bank vaak als ondersteuning?

AB: Ik daag de kls uit om de oefeningen zelfstandig uit te voeren.

AB: Ik maak de oefeningen makkelijker en moeilijker wanneer ik merk dat de kls daar behoefte aan hebben.

▪ **Verbreiden (2)**

Taalontwikkeling

74) visuele boodschappen interpreteren en er gepast op reageren

Concreet: de kls moeten de tekeningen op de opdrachtkaart omzetten in uit te voeren bewegingen.

Zintuigelijke ontwikkeling:

53) actief exploreren met de zintuigen

Concreet: de kls kunnen hun vriend vlot nabootsen door enkel en alleen te kijken.

▪ **Verdiepen (2)**

Makkelijk

De bank: kinderen kiezen vrij welke oefening zij op de bank wensen uit te voeren en mogen hulp vragen van een medekleuter. Iedere oefening gebeurt door het gebruik van handen. De kleuters kunnen gebruik maken van twee banken die het springen op 1 been bijv. ondersteunt. Zo kunnen zij hun evenwicht beter bewaren.

De elastiek: de kinderen hoeven geen gebruik te maken van de opdrachtkaarten en mogen vrij kiezen hoe zij de elastiek bij het springen wensen te gebruiken.

De opdrachtkaarten: de kls herhalen de sprongen uit de waarneming zonder het gebruik van de opdrachtkaarten.

Moeilijk

De bank: alle oefeningen moeten zonder het gebruik van handen gebeuren. Er zijn opdrachtkaarten van toepassing bij de bank en sprongen die zeker moeten worden uitgevoerd. De kls maken alle sprongen op de bank i.p.v. de bank te gebruiken als ondersteuning.

De elastiek: de kls moeten alle oefeningen per twee uitvoeren en gelijktijdig.

De opdrachtkaarten: de kls moeten zoals bij de elastiek alle oefeningen per twee uitvoeren. Ze moeten elkaar als het ware spiegelen.

Side nota:

Deze fiches werden aangeboden binnen dit thema maar hebben geen specifieke observatiegegevens omdat deze niet relevant waren binnen mijn onderzoek.

ZA 5: Woordkaarten

▪ Spelvorm/ervaringssituatie

Spelen met taal - Ondersteunend Leren (OL)

▪ Ontwikkelingskansen

Taalontwikkeling

76) → kennismaken met de geschreven taal

Concretisering: de kls herkennen letters. Ze ervaren dat ons schrift bestaat uit letters, die woorden, zinnen en teksten vormen. De kls zijn in staat om de letters (eerste/laatste letter) op te zoeken en eveneens woorden terug te vinden.

Zintuigelijke ontwikkeling

55) intens kijken

Concretisering: de kleuters kijken actief en vergelijken op basis van dat kijken de letters met elkaar.

▪ Materiaal

- Woordkaarten passend binnen het thema
- Krijtbord
- Magneetbord
- Whitebord
- Stiften
- Krijtjes
- Magneet letters

▪ Verwachte activiteit van de kls:

▪ Spelsuggestie

▪ Opdracht

De kleuters kiezen een woordkaart en maken deze na met de letters die werden gekozen. Dit kunnen magneetletters zijn, dit kunnen krijtjes zijn, ...

▪ Aandachtspunten voor observatie en begeleiding

AO: kunnen zij met de correcte woordenschat aangeven wat er te zien is op de afbeeldingen.

AO: Welke kls kunnen de correcte woorden en letters terugvinden?

AB: Ik zorg voor een duidelijke uitleg bij de woordkaarten

AB: Ik vermeld duidelijk wat de schrijfrichting is van de woorden (bolletje – pijltje)

▪ Verbreden (2)

- De kls moeten de woordkaarten per groep (2 kls) oplossen (sociale ontwikkeling: 21) samenwerken)
- Kls blikken terug op de activiteit. Waren de woorden moeilijk? Welk woord herkennen ze en welk niet? (Ontwikkeling van de zelfsturing: 84) (kritisch) reflecteren

▪ Verdiepen (2)

- Kleuters schrijven de woorden enkel na op het bord
- Kleuters zoeken dezelfde woorden in verschillende tijdschriften

Side nota:

Deze fiches werden aangeboden binnen dit thema maar hebben geen specifieke observatiegegevens omdat deze niet relevant waren binnen mijn onderzoek.

Observatie binnen het poppenhuis

Dinsdag 30 mei 2017

Focus

In het poppenhuis liggen materialen die de kleuters hebben meegebracht zoals speelgoedvoertuigen, soldaten, ...

Blijft het spel identiek met deze materialen of is ook hier een evolutie in te zien? Wordt het spel gekenmerkt door culturen en spelen kinderen uit oorlogsgebied een ander spel.

Side nota

De materialen werden meegebracht door P. Dit is een kleuter die de vorige dagen afwezig was. Alle materialen hebben iets te maken met militairen maar zijn vooral typisch binnen dit geven zoals voertuigen met geweren, stoere Amerikaanse soldaten, helikopters met geweren, ...

Ik was op maandag afwezig wegens ziekte. Tijdens mijn "stage" had ik de afspraak gemaakt met de kleuters dat alles met geweren op de kast moest blijven. Maandag mochten ze echter met de materialen spelen van de leerkracht en heb ik hierop ook wat onderzoek verricht.

Ze vond het tof dat P. zoveel had meegebracht terwijl ze bij ons eerste gesprek juist hiervoor schrik had.

Aanwezig

In de hoek zijn A. en R. aan het spelen. Beide kleuters zijn anderstalig en afkomstig uit een oorlogsgebied.

Het valt me op dat er weinig communicatie is binnen hun spel.

R. plaatst zijn soldaten in een van de kamers.

A. plaats zijn soldaat op het dak van het huis. Hij plaatst verschillende materialen bij hem op het dak.

R. roept dat zijn soldaat de monsters moet weggagen in het huis en dat niemand in die kamer mag.

Hij neemt een auto en rijdt er mee rond het huis.

A staat achter het huis met zijn soldaat. Hij verplaatst hem van zijn ene hand naar zijn andere hand.

Verder dan dit gaat het spel niet. Wanneer ze merken dat ik aan het kijken ben, beginnen ze vooral gek te doen.

Ik kan niet zeggen dat het spel anders was dan van de andere kleuters. Ze leken ook niet meer gefocust te zijn op schieten.

Het was een fantasiespel die onrechtstreeks toch met beschermen te maken had want de soldaat verjoeg de monsters in de kamer van R.

Qua waarde was dit niet de sterkste observatie maar ik vond deze alsnog relevant omwille van de aanwezige materialen in deze hoek.

Misschien moet ik er ook even bij vermelden dat enkel deze twee kleuters met deze materialen hebben gespeeld.

Dankwoord

Ik wil heel graag de Vrije Basisschool Mozaïek te Roeselare danken voor hun deelname aan dit proces. Een grote dank gaat uit naar de directie Dhr. Verbeke. Een grote dank gaat uit naar de juffen van klas 2-3A met name juf Fienelotte en juf Queenie.

En natuurlijk niet te vergeten, alle enthousiaste kleuters die dit onderzoek mogelijk maakten.

Ik wil ook graag de Belgische en de Nederlandse defensie danken voor hun bijdrage aan dit proces.

Als laatste zou ik ook heel graag Dhr. Ollieuz bedanken voor de steun en de hulp binnen dit proces.